

КИЇВСЬКИЙ СТОЛИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ «УНІВЕРСУМ»

Циклова комісія з видавничої справи, культури та української філології

ДИПЛОМНА РОБОТА

**СПЕЦИФІКА ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ
НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА ПРИКЛАДІ КНИГИ «ТО BE
A TEENAGER»)**

студентки IV курсу
групи ВСРфмб-1-21-4.0д
спеціальності 061 Журналістика
освітньо-професійної програми
«Видавнича справа та редагування»
освітньо-професійного ступеня
«фаховий молодший бакалавр»
Войновської Ксенії Володимирівни
Керівник: Ліна ШЕНДЕРІВСЬКА,
канд. ек. наук, доцент

Рекомендовано до захисту
ЦК з видавничої справи,
культури та української
філології
Протокол від «__» _____
2025 р. № _____
Голова ЦК _____ Олена ГРУЗДЬОВА

Захищено «__» _____ 2025 р.
Оцінка _____
Оцінка за стобальною шкалою,
рейтингова оцінка
Протокол ЕК від «__» _____ 2025
р. № _____
Голова ЕК _____ Микола АНДРІЙЧУК,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри видавничої справи та
редагування Національного технічного
університету України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря
Сікорського»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 СПЕЦИФІКА РЕДАГУВАННЯ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	5
1.1 Функціонально-змістові характеристики науково-популярної літератури.....	5
1.2 Особливості формування науково-популярної книги на території України.....	10
1.3 Етапи та методи редакційно-видавничого процесу.....	12
1.4 Специфіка редагування науково-популярного тексту.....	18
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ВИДАННЯ.....	24
2.1 Функціональні обов'язки та взаємодія художнього і технічного редакторів.....	24
2.2 Методи художньо-технічного оформлення науково-популярного видання.....	29
2.3 Значення шрифтового оформлення у науково-популярних виданнях.....	34
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3 СУЧАСНІ МЕТОДИ ІЛЮСТРАТИВНОГО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ВИДАННЯ.....	40
3.1 Особливості підбору ілюстративного матеріалу.....	40
3.2 Специфіка сучасного ілюстративного наповнення видання.....	45
3.3 Сучасні тренди графічного оформлення українських науково-популярних видань.....	51
Висновки до розділу 3.....	54
РОЗДІЛ 4 ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЄКТУ ВИДАННЯ «TO BE A TEENAGER»...	55
4.1 Специфіка ринку науково-популярної літератури.....	55
4.2 Загальна характеристика концепції проєкту.....	56
4.3 Методи просування видавничої продукції.....	58
Висновки до розділу 4.....	62
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	69

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження художньо-технічного оформлення науково-популярної літератури є важливою частиною роботи для покращення видавничого процесу. Актуальність дослідження полягає у необхідності детального вивчення специфіки оформлення науково-популярних видань, що є новим для українського видавничого ринку.

Науково-популярні видання мають безпосередній вплив на майбутній розвиток не лише України, а й усього світу. Сучасні видавництва видають науково-популярну літературу для пересічних читачів задля поширення прогресивних знань. Особливо детально варто розглянути жанр науково-популярної літератури про психологію людини. Читачі зацікавлені такою літературою, про це свідчить те, що за останні три роки українські видавництва опублікували близько 1000 назв. Більшість видань є перекладною літературою.

Сприйняття реципієнтом змісту залежить від якості редагування та оформлення науково-популярного тексту. Робота редактора з цим видом видання полягає не тільки в редагуванні, а й у перевірці фактів та аналізу змісту тексту. Також, щоб зацікавити читача, редактор має відповідально поставитися до оформлення видання, зробити його унікальним.

Мета роботи – дослідити та проаналізувати роботу редактора з художньо-технічним оформленням науково-популярного видання.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- вивчити понятійний апарат науково-популярної літератури;
- дослідити особливості редагування науково-популярної літератури;
- опрацювати науково-методичні засади оформлення науково-популярної літератури;
- проаналізувати особливості ілюстрування науково-популярної літератури;
- дослідити книжковий ринок науково-популярної літератури;

– розробити практичні рекомендації щодо редакторської підготовки науково-популярного видання.

Об’єкт дослідження – художньо-технічне оформлення науково-популярного видання.

Предмет дослідження – особливості роботи редактора з художньо-технічним оформленням науково-популярного видання.

Теоретичне значення. У науковій роботі висвітлені теоретичні аспекти особливості редагування, оформлення та ілюстрування науково-популярних видань. Обґрунтовано завдання редактора під час роботи з ілюстративним матеріалом, відповідальність за правильність підбору та виконання ілюстрацій у науково-популярних виданнях.

Практичне значення. Методи та висновки, які подані у роботі, результати дослідження книжкового ринку можуть бути корисними для видавців, літературних редакторів, художніх редакторів, книжкових ілюстраторів у їх практичній діяльності.

Структура. Дипломна робота складається зі вступу, чотирьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел.

Загальний обсяг – 72 сторінки, з них основного тексту – 61.

РОЗДІЛ 1

СПЕЦИФІКА РЕДАГУВАННЯ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1.1 Функціонально-змістові характеристики науково-популярної літератури

Науково-популярною літературою називають такі видання, що містять результати теоретичних чи експериментальних досліджень у галузях науки, культури, мистецтва й техніки. Такі видання повинні подати читачу-неспеціалісту матеріал у доступній та зрозумілій формі. Однак, для редактора важливим є не тільки прочитання тексту, а зацікавлення читача для запам'ятовування прочитаної інформації. Читання науково-популярної літератури покращує та розширює знання про вже відомі теми.

Науково-популярне видання — це літературно-художнє видання, яке містить опис наукових фактів, відомостей та фактів з історії науки [1, с. 10]. Науково-популярне видання відрізняється від наукового характером подання інформації, а саме: меншою кількістю термінології, поясненням складних термінів, використанням художніх прийомів для полегшення сприйняття інформації. Досить часто складовою науково-популярного видання є художній текст, що містить велику кількість тропів. Таке видання називається науково-популярним виданням художнього спрямування.

Основне призначення будь-якого науково-популярного тексту — подати інформацію непідготовленому читачу про певні наукові знання. На початку підготовки до друку видавничого продукту редактор має уявити коло потенційних споживачів. Цільова аудиторія, яка цікавиться науково-популярною літературою, може бути абсолютно різною як за віковими критеріями, так і за рівнем професійної підготовки.

Микола Тимошик умовно виокремлює такі основні категорії споживачів:

- читач з вищою освітою і досить високою професійною підготовкою;
- читач із середньою або середньою спеціальною освітою;

- читач, який є спеціалістом із суміжних галузей науки;
- старшокласники і студенти [29].

Науково-популярний текст містить дві складові: наукову та художню. Ознака наукової частини визначає те, що відноситься до суто наукових відомостей з певної галузі. А художня — це компоненти, що є індивідуальними, образними, емоційними, насиченими художніми засобами та естетично вираженими [31]. Існує досить багато прийомів для створення науково-популярного стилю в тексті. В першу чергу, це залежить від індивідуального стилю автора та майстерності редактора. До таких фактів можна віднести:

- сюжетний розвиток подій;
- логічна послідовність введення наукових фактів у текст;
- вставки-відступи, які узагальнюють матеріал;
- нестандартне введення у текст термінології.

Редактор повинен проаналізувати авторський оригінал на наявність спеціальних прийомів, які сприяють читабельності тексту, запам'ятовуванню інформації, введення експресивної та естетичної складової.

Науково-популярне видання містить велику кількість когнітивної інформації, така характеристика є наближеною до наукового стилю. На думку Олени Четверікової, науково-популярний текст відрізняється від наукового такими особливостями:

- кількість термінології зведена до мінімуму;
- щільність інформації є нижчою;
- зменшене використання пасивних конструкцій та безособових речень;
- використання розмовної мови;
- естетична складова;
- використання художніх засобів [31].

Щодо вживання термінології у науково-популярних текстах існують певні вимоги, які залежать від вікової категорії цільової аудиторії.

Наприклад, енциклопедичні збірники для дітей шкільного віку містять тільки зрозумілі слова. У таких збірниках інформація подається короткими реченнями та легким стилем викладу, а саме видання насичене ілюстративним матеріалом. Для класичної науково-популярної літератури дозволяється використовувати складні конструкції та термінологію. Сучасний науково-популярний текст має відповідати етичним нормам, уникати стереотипності та інформації, яка може спричинити негативну суспільну чи політичну реакції. Тому редакторська колегія має уважно ставитися до наданого видавництву авторського оригіналу. Авторський оригінал має відповідати етичним, соціальним та правовим нормам [31].

Науково-популярний текст є близьким до загальнокультурної мови, де відсоток вживання наукової лексики значно менший ніж у наукових роботах. Термінологія у наукових текстах зазвичай має загальне використання, а складну термінологію прийнято пояснювати у примітках або змінювати більш зрозумілими синонімами. Часто для пояснення наукових фактів використовують схеми та ілюстрації. Специфічною характеристикою науково-популярного тексту, що відрізняє його від художньої прози, є наявність наукових досліджень. Таким чином наукові знання автора з певної галузі складають основний зміст таких видань. Ще однією ознакою цього виду видань є необхідність у аргументованості і чіткості викладу матеріалу, однак на текст це впливає тільки частково.

Науково-популярне видання не є результатом скорочення і переробки наукового тексту. В основі такого тексту автор закладає наукову проблематику та її вирішення, яке ґрунтується на фактах та дослідженні певної галузі. Така проблематика мусить містити у собі суспільне значення. Наприклад, дуже популярною на ринку книговидавання є література, яка присвячена розгляду психології людини. Така тема є соціально значимою та досить специфічною, однак має широке коло споживачів. Автори та редактори мають пояснити складні процеси для непідготовленого читача простою та зрозумілою мовою. Це є ще однією характеристикою науково-популярного тексту, що відрізняє його від інших

жанрів. Читачем такої літератури може стати будь-яка людина, яка хоче поглибити свої знання. Головною метою науково-популярної літератури є максимальне спрощення наукової інформації для полегшення сприйняття. Професійний редактор, який приймає безпосередню участь у формуванні враження споживача від прочитаного тексту, має уважно слідкувати за чіткістю викладу інформаційної складової у змісті видання [29].

Ознакою науково-популярного стилю є пояснення за принципом “казати знайоме через знайоме”, щоб створити максимально зрозумілий текст для непідготовленого читача. Розквіт науково популярної літератури припадає на початок XX століття, коли почався активний розвиток науки і техніки [31]. Особливою популярністю користувалася діяльність Зігмунда Фрейда, якого вважають засновником психоаналізу. У своїх роботах він показав теорію психоаналізу і використав метод “казати знайоме через знайоме”. Його книги користуються неабиякою популярністю у наш час.

На відміну від наукового, науково-популярний стиль викладу містить емоційно-естетичну складову. Дослідниця Олена Четверікова поділяє цю складову на дві частини:

- конотативний компонент у семантичній структурі мовної одиниці, що робить текст більш знайомим для читацької аудиторії;
- текстова категорія, що підпорядкована інформативності або модальності та виражає загальне ставлення автора до проблематики поставленого у тексті питання [31].

Таким чином, науково-популярний текст містить засоби для зацікавлення читача, подає інформацію, що справді є корисною й необхідною для вивчення.

Олена Четверікова виділяє декілька методів для зацікавлення читача:

- ефект зближення з ймовірним адресатом, який досягається оповіданням від першої особи, розмовна лексика, звертання, риторичні питання, приклади з особистого життя, гумор.
- емоційно-оцінні засоби, інверсія;

- вживання цитат з інших джерел, покликання на літературу, фрагменти з художніх творів;
- фразеологізми, які полегшують сприйняття;
- вживання художніх засобів для створення іронії [31].

Однак більшість текстів на україномовному ринку є перекладами з інших мов, через що втрачаються фразеологізми та культурні особливості, або взагалі стають незрозумілими для читача. Під час опрацювання такого тексту редактор має обрати метод відтворення перекладу для конкретного видання: або максимально показати культурні особливості країни походження авторського оригіналу, або використати метод «одомашнення». У будь-якій мові існують вислови, що характеризують індивідуальні культурні поняття. Часто вони не мають відповідників, тому перекладачу та редактору доводиться змінювати деякі аспекти видання для покращення сприйняття тексту українською аудиторією [31].

Важливим питанням для розвитку українського суспільства є створення власної науково-популярної літератури. Україна належить до посттоталітарного суспільства, що в результаті призвело до тривалої окупації нашого книжкового ринку російською літературою. Невизначений стан, у якому перебувають українські науково-популярні видання, зумовлений дефіцитом фахівців та інформації для написання таких текстів [29].

Як висновок, на цьому етапі формування власної наукової літератури важливо враховувати культурні особливості для розповсюдження знань, які є важливою складовою суспільної думки та розвитку. Гарантом високого рівня життя є інтелектуально розвинене суспільство, яке формується на основі знань та читання науково-популярної літератури. Тому редагування науково-популярних видань є важливим завданням для редактора.

1.2 Особливості формування науково-популярної книги на території України

У різні часові періоди розвитку українська культура була змушена боротися за право на існування. Як було зазначено вище, за період панування різних країн на території України, її культура, мова та література активно знищувалася російською, польською та австрійською культурами. Перш за все, цензурування української книги заважало формуванню національної свідомості та політичних поглядів. Українські діячі не могли писати рідною мовою, що негативно впливало і загрожувало зникненню української культури. Великий перелік циркулярів, які забороняли книгодрукування українською мовою, особливо Емський указ імператора Олександра II 1876 року [14].

Дослідниця історії української літератури Марія Люзняк наголошує, що розвиток науково-популярної літератури відбувався протягом XIX століття. Така література формувала у суспільства здатність до аналізу і сприяла розвитку у певних галузях. Однак, науково-популярна література не змогла замінити підручників. Тому розвивалася тільки певна частина суспільства, яка проявляла інтерес до рідної культури [14].

Становлення української науково-популярної літератури розпочалося в 30-х роках XIX століття. Саме тоді виходить друком багато творів під впливом Кирило-Мефодіївського братства. Перші книги містили теми, які розкривали сільськогосподарську діяльність. Спочатку їх наміри не були реалізовані. Першу серію науково-популярних книг опублікував П. Куліш [18].

З часом з'явилися інші видання, це були перші спроби тогочасних літературознавців поширити українську мову та знання [18]. Як зазначив невідомий автор: «український народ поділений між двома державами: російською та австрійською». Різний внутрішній лад цих двох держав поставив частини українського народу в неоднакове становище — менша користувалася правами австрійської конституції, а більша підлягала російському самодержавству.

Саме тому, на його думку, потрібно було, «щоб скрізь панувала наша мова, щоб слуг не брати не інакше як з народу рідного українського; скласти каталоги

підручників на нашій мові, дитячої літератури, найкращих українських книжок для інтелігенції та список українських книжок про Україну для народу» (Гадки про українців) [16].

Цензурний тиск послаблюється у кінці XIX століття. Тоді у видавничій галузі розпочинає роботу Борис Грінченко. У 1901 році починається активний друк української літератури: твори Т. Шевченка, М. Коцюбинського, Г. Гребінки, Ю. Федьковича й інших, до того часу маловідомих, письменників. А також серія науково-популярних книг [17].

Як засвідчило дослідження, активний розвиток книговидання було зумовлено утворенням громадсько-освітнього товариства «Просвіта». Ці товариства створювалися в різних регіонах, історичних проміжках та політичних умовах. Однак, їх об'єднувало прагнення розвивати українську книгу та суспільство. Науково-популярні видання товариства мали просвітницький характер, а саме такі теми: повсякденна праця народу, основні гігієнічні навички, значення мови, релігія. У 1878 році з'явився перший україномовний молитовник. Видання цієї книги позитивно вплинуло на тогочасне суспільство. Поширення науково-популярної літератури зумовило формування національної думки та культури [15].

Книга — це спосіб комунікації та поширення інформації, що стало головною причиною становлення науково-популярної літератури на теренах України. Соціальна потреба була головним чинником цього розвитку у XIX та XX століттях. Активний розвиток науки і техніки спричинив цікавість народу до цих процесів, а такі питання розглядалися тільки у науково-популярних виданнях.

Розвиток медіа у XXI столітті змінив суспільне розуміння про науково-популярну літературу. Радіо, кінематограф, телебачення висвітлювали соціальні проблеми, основою яких були науково-популярні тексти. Така тематика швидко поширювалася та спричинила майбутній інтелектуальний розвиток суспільства [18].

Становлення науково-популярної літератури відіграє важливу роль у формуванні інтелектуально розвинутого українського суспільства XX століття.

Розповсюдження такої літератури зумовило формування національної свідомості, що є актуальним і для сучасного суспільства. Книга є головним джерелом інформації для людини. З розвитком технологій розпочалося активне розповсюдження інформації через радіо, телебачення, кінематограф. Основою будь-якого методу розповсюдження інформації є науково-популярний текст. Як висновок, можна зазначити необхідність видання науково-популярної літератури, що було доведено на прикладі книговидавництва ХХ століття.

1.3 Етапи та методи редакційно-видавничого процесу

Редакційно-видавничий процес охоплює велику кількість послідовних дій. Безпосереднім учасником процесу є редактор. Одним з основних процесів під час роботи з авторським оригіналом є редагування, яке має кілька основних етапів. Їх послідовність залежить від різних факторів, таких як: обсяг, жанр, особливості читацької аудиторії та інших.

Першим етапом редакційно-видавничого процесу є наскрізне читання. Таке читання є обов'язковим перед початком роботи з будь-яким текстовим матеріалом. Другий етап — доведення оригіналу до змістової структурованості. Цей процес відбувається спільно з автором матеріалу, який має повністю виправити всі змістові помилки. Часто редактор домовляється з автором про терміни усунення таких помилок або дописування тексту. Доведення авторського оригіналу до комплектності є найважливішим етапом у роботі редактора. Необхідність структурування зумовлена необхідністю донести інформацію до споживача. Наступним етапом є усунення логічних помилок у змістовій частині тексту. Четвертий етап — визначення єдиного стилю для тексту спільно з автором. Під час цього етапу редактор має уніфікувати такі елементи: зміст, заголовки, написання цифр, форми розміщення основного та службового текстів, стиль ілюстративного матеріалу. П'ятий етап включає редагування допоміжної частини тексту: бібліографічних описів, покажчиків, словників. Зміни в основному тексті впливають на зміст допоміжних частин, тому редагування їх здійснюється після

опрацювання основного тексту. Наприклад, авантитули і колонтитули можуть бути розміщені неправильно після редагування основного матеріалу. Шостим етапом вважається детальна робота над заголовками. Редагується шрифтове або графічне відтворення заголовків. Також уніфікується розміщення на сторінках книги. Створюється зміст видання. Сьомим етапом є вичитка та кінцева правка тексту із застосуванням різних видів редагування [29].

Навіть досвідчений редактор не може повністю позбавити текст помилок, тому під час редакційно-видавничого процесу та підготовки до випуску авторського оригіналу використовують послідовний багатоетапний процес [7].

Класифікують два методи: формалізовані та неформалізовані [21]. Діяльність редактора вважається частково творчим процесом. Творчими, тобто неформалізованими методами називають методи, які не мають чіткої структурованої схеми дій під час редагування тексту. Цей метод не є обов'язковим і використовується тільки у випадках, коли потрібно змінити певні особливості авторського оригіналу. Зазвичай творчі методи не базуються на нормах, але їх доцільність використання можна підтвердити. Редактор не може вносити смакові правки, а також має обговорювати застосування неформалізованих методів з автором.

Обов'язковими для використання є формалізовані методи. Вони відрізняються від неформалізованих чіткою послідовністю виконання редагування. Для взаємодії з автором редактору набагато простіше використовувати формалізовані методи, які ґрунтуються на чітких правилах. Такі методи пришвидшують видавничо-редакційний процес та покращують роботу редактора. Виправлення орфографічних помилок — формалізований метод, тому такі помилки обов'язково редагуються [29].

Зіновій Партико розкриває загальнонаукові методи, що використовуються під час роботи редактора з матеріалом. Загалом існує шість методів редагування:

1. Аналіз. Редактор використовує аналіз для виявлення помилок у тексті. Аналіз поділяють на декілька різновидів: літературознавчий, лінгвістичний,

інформаційний та логічний. Виконується аналіз шляхом порівняння матеріалу, що редагується відповідно до чинних норм.

2. Синтез. Метод синтезу – це виправлення помилок, виявлених під час роботи над текстом. Під час виправлення помилок редактором застосовується низка різних методів правки тексту.

3. Спостереження та експеримент. Такий метод використовують у вигляді опитувань цільової аудиторії. Одним з прикладів застосування цього методу у видавничому процесі є надсилання примірників рецензентам, котрі оцінюють якість матеріалу, обкладинку чи палітурку, ілюстративний матеріал тощо.

4. Моделювання. Метод полягає у моделюванні, тобто створенні копії видання за допомогою спеціальної програми або іншого носія інформації. Таким чином редактори, поліграфісти або працівники ЗМІ оцінюють матеріал. Модель може бути теоретичною, кібернетичною чи матеріальною. Кібернетичною моделлю називають примірник, який був створений у спеціальній програмі, наприклад Adobe InDesign.

5. Алгоритмічний метод. Полягає у використанні певних операцій у чіткій послідовності.

6. Метод інформаційного пошуку. Такий метод використовується, коли редактору необхідно знайти і перевірити фактологічний матеріал тексту. На основі знайденого фактологічного матеріалу редактор розробляє конкретні методи редагування для даного матеріалу [21].

Інструкції, які адаптовані для конкретного виду літератури, називають методикою редагування. Методика редагування — це опис послідовних дій, які слід використовувати під час роботи з виданням. Робота має бути чіткою і послідовною. Найбільш ефективні прийоми, які застосовує редактор, — методи виправлення рукопису. Опрацювання авторського оригіналу починається з наскрізного читання. На цьому етапі редактор аналізує зміст матеріалу, архітектоніку, стилістику, послідовність викладу. Наступним етапом для ефективної роботи з текстом є визначення послідовності дій згідно з жанровими особливостями матеріалу. Редактору потрібно знайти додаткові відомості,

визначити види правок, які слід застосувати. Зазвичай редактор під час роботи співпрацює з автором чи перекладачем [21].

Реалізацією визначених дій, на основі авторського рукопису, є правка тексту. На першому етапі опрацювання виконується редагування стилістики тексту, а саме: усунення стилістичних помилок, уніфікація тексту, редагування складних та незрозумілих конструкцій, перевірка фактичного матеріалу. Детальна перевірка фактичного матеріалу здійснюється тільки під час роботи з журналістськими текстами, науковими, науково-популярними та навчальними виданнями.

За характером змін правка поділяється на такі види:

- правка-скорочення;
- правка-опрацювання;
- правка-перероблення;
- правка-вичитування.

Для роботи з текстом редактор використовує спеціальні позначки — коректурні знаки. Коректурними називають систему умовних графічних знаків, які використовуються для виправлення помилок у тексті [12]. У великих видавництвах коректурними знаками користується коректор після декількох етапів редагування. Однак, у менших видавництвах редагування і коректуру може виконувати одна людина. Редактор працює над стилем викладу та композицією видання. Коректор — з одруківками та орфографічними, граматичними, пунктуаційними помилками. Спеціальними знаками коректор позначає букву, словосполучення або речення, яке слід виправити. Знак обов'язково дублюється на полях з правого боку. Оскільки позначки можуть повторюватися кожні 8 рядків, для позначення помилок існує варіативність кожної з них. Коректору слід вносити правки синьою ручкою. Олівцем робити виправлення заборонено [12].

Поділяються коректурні знаки на різні види залежно від методу застосування. Існують: знаки для правки літер і знаків; знаки для правки слів, складів, сполучення літер; знаки для правки рядка, кількох рядків; знаки для вставки

проміжків; знаки для прави гарнітури; знаки для відміни правки; знаки для редактора про сумнівне формулювання речення; знаки для ілюстративного матеріалу [7].

В сучасним умовах поширення набувають текстові редактори, а також коректура у Google Docs.

Для редактора важливим є розуміння ваги помилки. Залежно від впливу на процес сприйняття і розуміння тексту реципієнтом, помилка може бути значущою чи незначущою. Значуща помилка у тексті унеможлиблює правильне сприйняття інформації читацькою аудиторією [21]. Наприклад, публікація навчального видання з географії з неправильною картою призведе до фінансових втрат, адже необхідно буде виправляти весь тираж.

Помилки класифікують за різними видами, які базуються на відхиленнях від всіх видів і норм редагування. Редактор зобов'язаний виправляти помилки у структурі, стилі викладу та архітектоніці поданого матеріалу. Модальні та фактичні помилки є значущими, вони подають неправдиву інформацію і є критичними для читацької аудиторії. Такі помилки виникають при порушенні дійсності [21]. Під час опрацювання науково-популярних текстів, досвідчений редактор спочатку скептично ставиться до поданої інформації та ретельно перевіряє її фактаж. Коли споживач обирає для прочитання науково-популярне видання, він сприймає подану інформацію як правдиву.

Фактичні помилки є підвидом модальних. Залежно від жанрової особливості, існують повідомлення, які описують ірреальність або псевдореальність, таку інформацію не можна вважати фактичною помилкою. Однак редактор має попередити споживача, що інформація є вигаданою і не має нічого спільного з реальністю. Зокрема журналістські публіцистичні тексти часто описують псевдореальність, тобто те, що може бути ймовірним, але не є підтвердженим фактами. Публікація неперевіреної інформації, яку автор висвітлює як факт, є значущою фактичною помилкою [21].

Темпоральною називають помилку, яка містить відхилення у часі. Локальні помилки виникають через відхилення місця, зазначеного у тексті. Ситуативні

помилки — це відхилення від певної ситуації. Ці види помилок можуть траплятися у будь-якому жанрі, тому редактору слід уважно вчитувати зміст видання, щоб уникнути невідповідностей. Ситуативні помилки – це рідкість, вони виникають внаслідок помилкового сприйняття інформації читачем [21].

Ще одним видом помилок є кодувальні, вони є досить складними. Кодувальні помилки полягають у тому, що реципієнт сприймає знак інакше, ніж автор або редактор повідомлення [21]. Наближеними до кодувальних є значеннєві помилки. Така помилка виникає внаслідок зміни значення слова для споживача. Українська мова багата на синонімію, тому деякі слова можуть мати подвійне значення. Редактор повинен виправляти такі слова, замінюючи їх відповідниками [21].

Тезаурусні — це помилки, які пов'язані з лексикою, незрозумілою для реципієнта. Активний словниковий запас, що використовується людиною у повсякденному житті, сягає близько однієї тисячі слів. Середній словниковий запас дорослої людини — сорок тисяч слів. Якщо реципієнт не володіє певною лексикою — виникають тезаурусні помилки [21]. Особливо актуальними ці помилки є для науково-популярних видань. Редактор має розуміти цільову аудиторію майбутнього видання, яким тезаурусом володіє, та видаляти або змінювати складну термінологію простішими відповідниками. Якщо термін не має синонімів, слід додати пояснення. Сприйняттєві помилки досить розповсюджені під час першого прочитання інформації. У процесі подальшого сприйняття вони зазвичай зникають [21].

Щоб уникнути різних типів помилок, варто використовувати правильні моделі подання інформації. Зіновій Партико виокремлює два види: перший — у реченні на першому місці – суб'єкт дії, а на другому – об'єкт, другий — на першому місці знаходиться об'єкт, на другому – суб'єкт [21].

Більшість реципієнтів, а саме 80%, використовують першу модель під час прочитання тексту. В науково-популярних текстах рекомендується використовувати першу модель для полегшення читання. На відміну від художньої літератури, науково-популярна не потребує образності та складних конструкцій.

Таке видання має якомога простіше донести інформацію споживачу, тому прості речення вважаються найоптимальнішими [7].

Під час копіювання можуть виникати копіювальні помилки. Виправленням копіювальних помилок у видавництві займається коректор. З усіх видів помилок, копіювальні є найпоширенішими і найбільш вивченими. Зіновій Партико поділяє такі помилки на два види: внутрілексемні — спотворення літер у слові, та полілексемні — спотворення всього повідомлення. Причини виникнення спотворень розділяють на декілька етапів роботи з текстом: читання уривка тексту; інтерпретація повідомлення, запам'ятовування, виникнення асоціацій; відтворення уривка тексту; слідування за наступним уривком тексту, створення змістової єдності. Найбільша вірогідність спотворення інформації є під час прочитання тексту і його інтерпретації [21].

Задля ефективної роботи з текстом редактор має розуміти та застосовувати релевантні методи редагування. Також важливим є розуміння ваги помилок, що підвищує ризик дезінформації читачів. Будь-яка помилка може спотворити сприйняття інформації. Найпоширенішою помилкою у науково-популярній літературі є фактична. Редактор повинен забезпечити реципієнта якісною та достовірною інформацією, тому наукові факти у науково-популярному виданні мають бути перевіреними.

1.4 Специфіка редагування науково-популярного тексту

Редагування як вид діяльності почало існувати за часів Стародавньої Греції та Стародавнього Риму. Причиною виникнення редакторської діяльності стала поява рукописних текстів. Перші редактори впорядковували тексти та виправляли помилки. Тоді у редакторській роботі використовували тільки метод вичитування, а сама редакторська діяльність не мала чіткої послідовності під час роботи з текстом. Більш активний розвиток редагування розпочався після виникнення друкарства в середині XV століття. Сучасне редагування відрізняється від тогочасного завдяки активному розвитку технологій. Дослідники продовжують вивчати та покращувати методи роботи з текстом.

Редагування — це вид діяльності, який передбачає послідовне виконання низки процесів, пов'язаних з підготовкою до випуску друкованої та (або) аудіовізуальної продукції [29].

Авторський і видавничий оригінали, конструкція та проєкт видання є основними об'єктами редагування. Зазвичай редагування авторського оригіналу виконують на папері, але внаслідок технологічного прогресу й активного використання комп'ютерних технологій використовують електронний варіант. Предметом редагування є процес мінімізування кількості помилок у авторському чи видавничому оригіналі, згідно з чинними нормами [21].

Редагування науково-популярного відрізняється від редагування інших видів видань. Однак, для редагування науково-популярного видання, як і для наукової літератури, видавництво залучає спеціальних наукових редакторів для перевірки фактичного матеріалу. Основне призначення — подати наукові факти більш простою, доступною мовою для споживача [29].

Під час придбання прав на науково-популярне видання, видавець повинен оцінити популярність видання, звернути увагу на зарубіжний ринок. Якщо видання користується неабиякою популярністю, видавець може придбати права на текст. Іноді видавці купують права на оформлення обкладинки та інших ілюстративних елементів. На початку підготовки видання редактор повинен розуміти і уявити коло читацької аудиторії. Умовно виокремити читачів можна за рівнем освіти: читач з вищою освітою та з професійною підготовкою, читач із середньою освітою, для якого читання науково-популярної літератури є методом самоосвіти або поглиблення знань, читач, який є спеціалістом із суміжних наук, а також студенти, для яких це може стати доповненням до наявних знань [7].

Робота редактора ускладнюється під час опрацювання перекладної літератури [29]. Після придбання прав на переклад, видавництво наймає перекладача. Досить багато українських видавництв спеціалізуються на перекладній літературі, тому редактор має вміти працювати з такими текстами. Редактор виправляє змістові недоліки перекладу, а також шукає відповідники для художніх засобів, таких як: порівняння, метафори, фразеологізми. Культурні

відмінності різних країн можуть негативно вплинути на сприйняття інформації, тому редактор має приділити особливу увагу крилатим висловам та локалізувати їх за допомогою відповідників. Після аналізу читацької аудиторії, редактору слід проаналізувати тезаурус реципієнтів. Він має розуміти, яку термінологію слід залишити, а яку замінити синонімами або пояснити. Для роз'яснення термінології, яка міститься у тексті науково-популярного видання, використовують виноски. Після опрацювання тексту літературним редактором, такий вид видань часто вичитують наукові редактори, які виправляють модальні, фактичні, темпоральні та локальні помилки. Потім редактор має ознайомитися з примітками наукових редакторів. Якщо опрацьоване видання є перекладом, помилки слід вказати у примітках. Редактор має попередити споживача щодо певних неточностей у тексті. Також текст перевіряється коректором, який виправляє орфографічні та пунктуаційні помилки.

Сучасне редагування науково-популярного тексту вважається досить складним процесом. Розвиток комп'ютерних технологій у XXI столітті призвів до розширення можливостей популяризації різних жанрів. Таким чином, крім друкованого видання, з'явилося нове поняття — інтернет-медіа. Особливо це стосується науково-популярної літератури. Такі тексти є більш зручним джерелом інформації для споживача. Редактор науково-популярних текстів повинен розумітися на специфіці сучасних інтернет-медіа та вміти правильно подати інформацію. На відміну від класичних друкованих, інтернет-видання значно менші за обсягом, що призводить до скорочення інформації. Статті, які розміщуються в інтернет-ресурсах мають привабити читачів за допомогою заголовку та ключових слів [22].

Спільними рисами цих двох видів видань є тема, яка розкривається завдяки фактам. Редактор повинен розуміти зміст та перевіряти факти стосовно тексту. У видавництвах, які спеціалізуються на науково-популярних виданнях, головний редактор намагається розподілити роботу між працівниками за інтересам і знаннями з певних тем. Тому редактор, який опрацьовує видання на тему психології, має нею цікавитися та розуміти.

У науково-популярному виданні будь-якого виду не має бути модальних чи фактичних помилок. Факт — це певний елемент тексту, який не може відхилитися від дійсності. Важливими фактами вважаються: дати, імена, події, дослідження тощо [5].

Автор несе відповідальність за текст, тому має самостійно все перевірити. Зазвичай автор добре володіє матеріалом, про який пише, але редактор зобов'язаний перевірити істинність інформації. По-перше, якість видання впливає на читацьку аудиторію. Окрім хорошого оформлення, текст має нести певну інформацію, яка будується завдяки фактам. По-друге, видавництво, яке випускає неякісну науково-популярну літературу, ризикує втратити репутацію та цільову аудиторію, тобто попит на книги. Тому редактори мають розуміти свою відповідальність за наведені факти у тексті. Завдання редактора у науково-популярному виданні — оцінити кількість та значущість фактичного матеріалу. Редактор може видалити несуттєві факти, які не впливають на зміст матеріалу. Під час роботи з науково-популярним текстом редактор має оцінити фактаж, який пропонується реципієнту, оцінити новизну поданої інформації, визначити повноту змісту. Достовірні факти можуть бути змістовно непов'язані, або взагалі суперечити інформації, тому редактор має перевірити, які факти впливають на сприйняття позитивно, а які негативно [7].

Головним завданням фактів у науково-популярному тексті є уточнення або доведення наявної інформації. Редактор має уважно перевірити назви, терміни, прізвища, дати, географічні відомості, підписи під ілюстраціями. Особливо звертати увагу треба на цифрові дані у матеріалі. Такі відомості мають бути чітко структуровані.

Тарас Полковенко формулює низку вимог до опрацювання цифрових даних:

- уникнення перевантаження тексту цифровими даними;
- застосування цифрових даних тоді, коли вони дійсно здатні донести певну інформацію;
- уніфікація подання цифр у тексті [22].

Для науково-популярного видання характерним є використання цитат у тексті. Редактор повинен здійснити аналіз та оцінити їх змістовність. Цитати повинні бути додатковим матеріалом для реципієнта. Метою цитування можуть бути різні фактори, які залежать від жанру текстового матеріалу. Наприклад: авторитетне підтвердження думки спеціалістом, використання цитат з метою висловлення думки, додавання документальності; інтерв'ю, зображення діалогу, цитування твердження з наукової літератури. Якщо цитата є недоречною, редактору слід її видалити. Забороняється змінювати цитати, вони не повинні бути спотвореними та вирваними з контексту [22].

Науково-популярні інтернет-видання, як і друковані, мають свій стиль викладу. Тому редактор має перевірити композиційну частину видання, щоб стиль основного матеріалу не відрізнявся від інших складових. Автор та редактор мають звернути увагу, що споживачі використовують науково-популярну літературу для саморозвитку або поглиблення знань [22].

Під час опрацювання редактор має проаналізувати різні бачення тексту: що автор хотів донести і вплив на споживача. Важливими елементами авторської інтерпретації певної проблематики є задум, ідея та мета. Для читача — зрозумілість тексту, концентрація уваги на основній думці тексту. Якщо редактор бачить єдність між цими елементами, науково-популярне видання буде мати успіх серед читацької аудиторії.

Висновки до розділу 1

Науково-популярна література відрізняється від інших жанрів наявністю наукових фактів і художніх образів для спрощення сприйняття інформації. Перші науково-популярні тексти з'явилися у XX ст.

Складність роботи редактора з науково-популярною літературою полягає у необхідності використовувати різні методи та методики для правки матеріалу.

Редактор має розуміти різницю між науковим, науково-популярним та художнім текстами, а також повинен вміти ефективно планувати дії для правки

матеріалу. При роботі з науково-популярними виданнями потрібні компетентності для розрізнення помилок за рівнем значущості, для перевірки фактажу.

Фактажем тексту є: дати, назви, географічні відомості, імена та прізвища тощо. Під час опрацювання науково-популярного тексту редактор, як і автор, несе відповідальність за достовірність матеріалу. Вимогою до публікації науково-популярних видань є легкість викладу матеріалу. Сучасний редактор повинен вміти працювати з складною термінологією та розуміти, що для науково-популярних видань краще використовувати більш просту синонімію чи виноски для пояснення. Редагування науково-популярної літератури проходить багатоетапне виправлення, завдяки чому наукова інформація легко сприймається реципієнтами.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬО-ТЕХНІЧНОГО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ВИДАННЯ

2.1 Функціональні обов'язки та взаємодія художнього і технічного редакторів

Суспільне значення науково-популярної літератури полягає у висвітленні розвитку науки. Оформлення друкованих видань є важливим етапом редакційно-видавничого процесу, покликаним допомогти читачу зрозуміти контент видання. Недостатня увага редактора негативно впливає на зв'язок між змістовим та ілюстративним матеріалами.

Відповідне оформлення згідно з особливостями читацької аудиторії більш доступно пояснює матеріал реципієнту. Тому якість науково-популярної літератури прямопропорційно впливає на загальний розвиток суспільства у різних сферах. Основна мета такого видання — донесення інформації. Між оформленням видання і його текстовою частиною не має бути протиріч [32].

Редагуванням ілюстративної складової різних видів видань займається художній редактор. Це творчий працівник видавництва. Основними функціональними обов'язками художнього редактора є:

- розробка проєкту художнього оформлення;
- погодження проєкту з учасниками редакційно-видавничого процесу;
- розробка окремих елементів оформлення;
- виготовлення видавничої марки;
- добір позаштатних художників для ілюстрування видання;
- підготовка документів на поліграфічне відтворення всіх елементів художнього оформлення;
- оцінка і затвердження пробних відбитків художнього оформлення
- перегляд сигнального примірника [29].

Завдання художнього редактора — відтворити ідею видання зображальними засобами, які відповідають змісту, структурі та тематиці видання. Перше враження

від видання формується споживачем під час аналізу обкладинки, тому художній редактор має забезпечити індивідуальність і запам'ятовуваність видання. Цей редакторський відділ працює під керівництвом випускового та головного редакторів. Під час оформлення видання художній та технічний редактори співпрацюють один з одним [29].

Технічний редактор — це працівник видавництва, який займається технічними складовими редакційно-видавничого процесу. Важливість такого редагування полягає у створенні повної структурованості видання на художньому, змістовому та поліграфічному рівнях виконання. Функціональними обов'язками технічного редактора є:

- визначення формату видання, розміру інтерліньяжу, абзацних відступів та спусків;
- підбір шрифтів відповідно до концепції видання;
- вказівки для верстальника щодо фрагментів тексту;
- розміщення ілюстративного оформлення;
- оцінка верстки та оригінал-макета;
- складання “Технічної видавничої специфікації поліграфічного виконання друкованого видання”;
- звіряння оригінал-макета відповідно до змісту видання;
- перевірка якості друку [29].

Більш детальні функціональні обов'язки кожного з працівників видавництва визначає залежно від специфіки жанрів, які опрацьовуються. Іноді функціональні обов'язки художнього і технічного редакторів може виконувати одна людина. Така практика використовується у маленьких та середніх видавництвах [29]. Під час роботи з науково-популярним виданням художній і технічний редактори співпрацюють з літературним редактором, вони мають скласти чітке уявлення про змістову частину авторського оригіналу. ДСТУ 3017:2015 встановлено таке визначення науково-популярного видання: «це видання відомостей теоретичних та експериментальних досліджень в галузі науки, культури й техніки, викладених у формі, зрозумілій читачам-нефахівцям» [1, с. 10].

Як було зазначено, науково-популярні видання призначені для широкої читацької аудиторії. Головною вимогою до таких видань є подання інформації у структурованій та зрозумілій формі. На відміну від наукових, науково-популярні відрізняються різноманітністю оформлення та ілюстрування видання.

Дослідниця Вікторія Шевченко виокремлює такі різновиди:

- науково-художня література;
- науково-фантастична література [33].

На майбутній жанр твору впливають авторські стилі викладу. Відмінність цих різновидів полягає у концепції видання. Споживачі науково-популярної літератури є зацікавленими у тематиці тексту, або мають спеціальну середню чи вищу освіту. Необхідною умовою для ефективного сприйняття інформації читацькою аудиторією є релевантне оформлення відповідно до жанрових особливостей авторського оригіналу. Тому художник повинен розуміти, що впливає на роботу спеціалістів у галузі, якій присвячено матеріал видання, та можливість його використання у професійній діяльності.

Оформлення науково-популярного видання має бути зрозумілим для споживача відповідної вікової категорії та різного рівня освіти. Художньому редактору варто звернути особливу увагу на оформлення обкладинки, яка має максимально передати зміст текстового матеріалу. Під час створення плану проєкту оформлення, деякі елементи авторського оригіналу можуть бути змінені з метою полегшити сприйняття тексту. Науковці пропонують дві концепції оформлення науково-популярної літератури: пасивна та активна [33]. Пасивна концепція нейтрально відтворює авторський оригінал. Споживач може читати текст у довільній послідовності. Така концепція зводить до мінімуму ілюстративне наповнення для забезпечення зручності читання. Активна концепція полягає у створенні певної проєктної ідеї. Виражена конструктивною формою концепція додає конкретику у задум видання. Іноді авторський оригінал та ілюстративне наповнення створюються паралельно задля економії часу. Макет може випереджати наявність авторського тексту. Велика різноманітність форм та

оформлень видань залежить від конкретних видавничих рішень та проєктів оформлення науково-популярного видання.

Під час створення проєкту на зовнішню форму видання впливають:

1. Загальний обсяг тексту.
2. Відношення обсягу тексту до обсягу зображального матеріалу.
3. Однорідність текстів.
4. Кількість рівнів рубрикації.
5. Порядок розташування матеріалу.
6. Зв'язок зображень і тексту.
7. Наявність окремих малюнків.
8. Серійність видання [33].

Індивідуальні особливості цільової аудиторії впливають на характер інформації та елементи оформлення видання.

Якісна реклама відіграє важливу роль під час маркетингового етапу науково-популярного видання. Рекламою може бути постать автора, обкладинка або палітурка. Науково-популярне видання відрізняється від наукового широким колом споживачів, тому, крім інформаційного наповнення, на вибір видання впливає естетично приваблива обкладинка. Анотація відіграє не менш важливу роль під час формування першого враження від видання, певна частина читацької аудиторії обирає науково-популярну літературу через зацікавлення певною темою. Значення активної реклами є менш важливим ніж оперативне знайомство споживача з виданням [33].

За думкою Вікторії Шевченко науково-популярні видання поділені за видом спрямованості. Існують три види: освітній, інформаційний та практичний [33]. Освітній напрям полягає у поширенні наукових знань як додатковий матеріал до навчальних видань. Інформаційна спрямованість – це відомості актуального довідкового характеру про явища науки та розкриття соціального життя. Іноді видання інформаційної спрямованості є періодичними. Видання практичної спрямованості поширюють і підтверджують ідеї або наукові факти. У таких виданнях розповідається як можна застосувати певні знання на практиці [7].

Іноді художник може виступати як співавтор видання. Якщо ілюстративний матеріал видання має виняткові елементи, що відрізняються від близьких за змістом видань, на них звертають особливу увагу при створенні макету та верстці. До таких елементів відносять вибір формату, структуру, кольорові рішення, на які спирається художній редактор під час оформлення обкладинки. Естетично приваблива обкладинка є візитівкою будь-якого видання та вказує на майбутній зміст текстового матеріалу. Під час розробки ілюстрацій художник має визначити тему тексту і розкрити її за допомогою ілюстрацій, тому він зобов'язаний прочитати та проаналізувати авторський оригінал. Ілюстративне відтворення змісту допомагає споживачу правильно сприймати інформацію. Художник створює список головних тем, які повинні бути проілюстровані, а також знайти побічні теми, що можуть доповнювати наочним ілюстративним матеріалом зміст тексту. Зображення мають відповідати загальній логічно-змістовій структурі тексту, що буде підтримувати функціонально-тематичну лінію автора.

Користуючись порадами редактора, художник, під час створення ілюстрацій, повинен розуміти метод авторського викладу. Розрізняють такі методи:

- від загального до часткового – дедукція;
- від часткового до загального – індукція [33].

Аналіз викладу матеріалу допомагає художнику впорядкувати розгортання подій у тексті. Помилковий метод ілюстрування негативно впливає та відволікає реципієнта від основної інформації. Помилковим методом вважають зображення, які розкривають емоційні елементи авторського оригіналу, які є менш важливими для змісту [33].

Важливо, щоб ілюстративний матеріал не заважав споживачу під час прочитання науково-популярного видання. Таким чином, художник має створити індивідуальну конструкцію ілюстративного матеріалу, яка повністю розкриває зміст текстової частини.

2.2 Методи художньо-технічного оформлення науково-популярного видання

Художньо-технічне редагування охоплює всі види графічного оформлення авторського оригіналу з урахуванням нормативних документів. Сучасні видавничі стандарти є основою формування проєкту науково-популярного видання. Художній та технічний редактори виконують опрацювання матеріалу від початку редагування авторського оригіналу до оцінювання якості сигнального примірника. Методика художньо-технічного оформлення визначає показники зовнішньої форми видання відповідно до виду та жанру. Наприклад, для науково-популярного видання використовують 10-12 кегль, щоб запобігти втомлюваності під час читання. Такий розмір шрифту полегшує сприйняття інформації [32].

Друкованим називають видання, яке прийшло через всі етапи редакційно-видавничого процесу й відповідає всім вимогам державних стандартів. Підготовка, випуск та розповсюдження друкованої продукції є головною метою видавництва. Для досягнення індивідуальності видання використовують сукупність прийомів, які забезпечують різноманітність примірників на видавничому ринку. Різні види оформлення приваблюють читацьку аудиторію та заохочують придбати видання. Зовнішня форма видання залежить від змісту друкованої продукції. Під час опрацювання науково-популярного видання звертають увагу на такі особливості: зміст, цільову аудиторію та читацьке призначення. Для ефективного просування видання на ринку художній і технічний редактори мають правильно визначити вид видання, створити макет проєкту, реалізувати задум автора та відтворити це у сигнальному примірнику [33].

Художній редактор та художник науково-популярного видання мають розуміти важливість оформлення для різної вікової категорії читачів. Така література поділяється на декілька видів: дитяча, підліткова, загальна та спеціальна.

Дитячі науково-популярні видання характеризуються мінімальною кількістю тексту, великим шрифтом, відсутністю складної термінології та поданням

матеріалу простими реченнями. Також для дитячої літератури характерне використання кольорового ілюстративного матеріалу задля зацікавлення. Під час створення дитячого науково-популярного видання редактору варто звернути увагу на анотацію, яку зазвичай читають батьки. Література, що призначена для підлітків, зазвичай містить легкий стиль викладу та емоційну складову, завдяки чому автор будує “спілкування” з читачем. Така науково-популярна література часто містить поради або опрацювання психоемоційного стану підлітка. Загальна література призначена для цільової аудиторії віком від 17 років.

Особливістю є використання термінології, яка характерна для висвітлення теми. Часто складна термінологія пояснюється у виносках. Такі науково-популярні видання містять фактичні відомості з певної галузі, а чітка структурованість тексту поглиблює та покращує запам’ятовування інформації споживачем [33].

Характерним для загальної науково-популярної літератури є використання пояснювальних схем та ілюстрацій. Спеціальні видання призначені для спеціалістів з певної галузі. Їм властива велика кількість термінології, оформлення таких видань здійснюється за допомогою графіків, діаграм та схем. Авторський оригінал тексту створюється науковцем. Художній та технічний редактори повинні детально підібрати ілюстративний матеріал, шрифт, обсяг кожного з цих видів видань, а також слідкувати за уніфікацією позатекстових елементів для покращення сприйняття інформації цільовою аудиторією.

Першим етапом створення повноцінного видання вважають художньо-технічне оформлення. Наступний етап — поліграфічне відтворення оригінал-макету. Якість поліграфічного оформлення залежить від низки факторів:

- якості виготовлення художником оригіналів;
- правильності підбору поліграфічної техніки;
- якості друку.

Естетично привабливі видання містять не тільки якісний ілюстративний матеріал, а й використовують різні графічні шрифтові елементи для урізноманітнення текстового матеріалу, заголовків, сюжетних частин, цитат. Головна мета технічного редактора — уніфікувати та створити повноцінну

композицію, використовуючи всі елементи оформлення. Задля ефективного виконання функціональних обов'язків технічному редактору необхідно розумітися на методах, які використовуються для підготовки до друку [33].

Оформлення видання — це складна творча робота. Перш ніж розробляти елементи видання, художній та технічний редактори формують загальний задум оформлення. Залежно від різних факторів, кінцевий варіант оформлення може повністю відрізнятись від першого задуму. Також враховується думка автора матеріалу. Зміни можуть відбуватися через розташування та розмір ілюстративних матеріалів, використання іншого шрифту та кегля. Для видавництва важливо розуміти виробничо-технічні та фінансові можливості. Складні графічні елементи, палітурка, формат, лясе, якісний папір та друк впливають на ціну тиражу. Під час затвердження проєкту видання головний редактор враховує ці фактори [33].

Перед початком роботи, художній і технічний редактори ознайомлюються зі змістом науково-популярного видання. Далі починають розробку проєкту видання. Технічний редактор обирає формат видання, формат сторінки складання, гарнітуру, кегль, накреслення основного шрифту, систему рубрикацій та оформлення довідкових елементів, кількість ілюстрацій та техніка їх виконання, спосіб друку, зовнішнє оформлення, особливості палітурних робіт, основні та допоміжні матеріали. Художник під керівництвом художнього редактора створює оригінали зовнішнього та внутрішнього оформлення. Створені матеріали затверджує головний редактор. Іноді матеріали повертають для доопрацювання. Завдання технічного редактора на цьому етапі — розмістити матеріали перед подачею у друкарню. Таким чином авторський оригінал стає видавничим. Відтворенням видавничого оригіналу займаються у поліграфії, сигнальний примірник відправляють на перевірку та затвердження. Цей етап визначає майбутню роботу з виданням та його вплив на цільову аудиторію [33].

Під час роботи з авторським оригіналом технічний редактор використовує низку засобів для покращення зовнішнього вигляду видання. Основними засобами є: композиційні та шрифтові. За допомогою композиційних засобів усі елементи підбираються та уніфікуються за стилем. Визначення композиційної складової

залежить від жанру та змісту оригіналу. Складається цілісна композиція, наприклад, однаковий стиль ілюстративного матеріалу, підписи під ілюстраціями, схеми та інші графічні елементи. Такі засоби можуть давати нові відтінки змісту задля покращення сприйняття. Найважливішою частиною у проєкті є уніфікація всіх композиційних елементів. Просторово їх можна будувати по-різному, однак варто уникати перезавантаження сторінок і використовувати єдиний стиль для розміщення цілісної композиції. Шрифтові — це підбір та уніфікація шрифтів для заголовків, основного та службового текстів. Шрифтове оформлення має відображати зміст та не заважати під час прочитання видання [33].

Ідея оформлення майбутнього видання залежить від багатьох чинників. Хаотичне розміщення елементів має бути підкріплено особливостями авторського оригіналу. Основним принципом оформлення будь-якого видання є цілеспрямована послідовність дій для забезпечення найзручнішого варіанту подачі інформації. Редактор, як і автор, має прагнути до повного розкриття змісту, художнього образу та архітекtonіки тексту. А також для забезпечення читабельності, тобто швидкості читання відносно якості розуміння. Зрозумілість літер є головним фактором для процесу прочитання видання. На це впливають такі елементи оформлення: шрифт, гарнітура, кегль, інтервал між рядками, якість відбитка, чіткість літер, колір фарби та тип паперу [33].

При формування проєкту видання головний редактор спирається не тільки на економічну складову, а й на зручність користування майбутнім виданням. Зручність користування залежить від формату, побудови видання, змісту, розміщення тексту та ілюстративного матеріалу. На ці особливості проєкту впливають жанр літератури, специфіка авторського оригіналу та його призначення. У виданнях науково-популярної літератури можна використовувати виділення для певних частин тексту чи термінів для покращення запам'ятовування. Ще одним важливим принципом оформлення є доцільний вибір матеріалу для обкладинки чи палітурки, щільності паперу, фарби та виду друку. Для книжкових видань зазвичай використовують офсетний друк. Вибір матеріалів впливає на собівартість видання. Розрахунком фінансових можливостей

займається комерційний відділ. Видання науково-популярної літератури має бути доступним широкому колу читачів, у тому числі здобувачам загальної та вищої освіти. Для невеликих видавництв, які спеціалізуються на цьому виді видань, краще обрати паперову обкладинку, таким чином зменшити витрати. Однак, варто звернути увагу на якість паперу та фарби для друку [33].

Професійний підхід до підготовки видань передбачає складання плану оформлення видання. Це документ, в якому вказуються елементи оформлення майбутнього видання відповідно до задуму. У документі зазначають:

- формат;
- тираж;
- спосіб друку;
- розміри текстової сторінки;
- гарнітуру, накреслення, кегль;
- кількість ілюстративного матеріалу;
- особливості зовнішнього оформлення;
- тип обкладинки.

План оформлення затверджує випусковий редактор та директор видавництва, підписують головний редактор та інші працівники редакційного відділу. Обов'язком технічного редактора є більш детальна розробка макету проєкту видання. Коли авторський оригінал тільки надходить до видавництва, до плану оформлення можуть додаватися ескізи та схеми оформлення. У сучасних видавництвах розробкою задуму та проєкту оформлення займається тільки технічний редактор [35].

Для редактора є важливим не тільки правильність текстового матеріалу видання, а й його художньо-технічне оформлення. Науково-популярне видання призначене для широкого кола читачів, отже, має містити елементи оформлення. Створення оригінального видання завдяки ілюстративному наповненню буде мати успіх серед читацької аудиторії.

2.3 Значення шрифтового оформлення у науково-популярних виданнях

Сучасні погляди на методи добору шрифтів є досить різними. Перша позиція була сформована швейцарською школою типографіки в 60-ті роки XX століття. Представники цієї школи намагалися створити ідеальний універсальний шрифт, який буде зручним для читання. Такий шрифт мав бути естетично привабливим для читачів, але щоб не погіршити сприйняття інформації. Як результат, варто зазначити використання гарнітур Times і Helvetica [32].

Розроблені у XX столітті шрифти вважаються еталоном. Їх називають “зошитами вчителів” та використовують для створення графем та знаків алфавіту. Однак, історичний прогрес шрифтового оформлення постійно змінюється. Шрифт — це система накреслення букв, які графічно відтворюються на аркушах друкованого видання. Технічні редактори та дизайнери досліджують можливості шрифтового оформлення текстового матеріалу. Ілюстративне накреслення шрифту нерозривно пов’язане з культурою різних епох. Розуміння цих факторів покращує роботу технічного та художнього редакторів. Перші рукописні шрифти починають формуватися за часів Стародавнього Єгипту. Таким чином створюються стильові особливості, композиційні прийоми та графічні форми літер [7].

Завдяки технологічному прогресу у видавничій діяльності сформувався інший погляд на шрифтове оформлення. Комп’ютерні технології охоплюють всі етапи роботи з текстом: редагування, коректуру, ілюстрування та верстку. Головним завданням технічних редакторів і верстальників є створення естетичного задоволення для споживача та унікальності видання. Комп’ютерні технології полегшують виконання цих завдань.

Сучасне оформлення видань може містити різноманітні шрифти, мальовані буквиці, цікаві ілюстративні рішення. Шрифт є носієм інформації, однак через розвиток естетичної складової він став елементом ілюстративного оформлення видання. Використання різних шрифтів у виданні може слугувати відтворенням фрагментів тексту авторського оригіналу. Популярним методом верстання у видавництвах стало використання різних шрифтів для відображення листів,

написів, різних часових ліній тощо. Завдяки покращенню типографіки створюються сторінки, уніфіковані в певному стилі [33].

Основні характеристики шрифтового оформлення впливають на сприйняття інформації та привертають увагу споживача. Для наукових і науково-популярних видань шрифт може вказувати на рівень важливості матеріалу, у таких випадках застосовують напівжирне накреслення. Для художніх видань шрифт надає смислових відтінків. Заголовок у тексті є найважливішим, тому використовують великий кегль.

Гарнітурою називають комплект шрифтів, які відрізняються накресленням, та містить великі та малі літери, капітель, розділові знаки, спеціальні позначки. Контрастність, малюнок засічок, насиченість, нахил, щільність літер, кегль — графічні елементи шрифтів. Існують: прямі, курсивні, нормальні, вузькі, широкі шрифти. А також види накреслень: світле, класичне, напівжирне і жирне [7]. Завдяки можливостям комп'ютерного оформлення всі види шрифтових елементів допомагають увиразнити текст, вони надають фрагменту різних відтінків чи виділяють необхідні елементи. Таким чином можна значно покращити сприйняття інформації реципієнтом.

Науковиця Вікторія Шевченко виділяє три види нахилу гарнітури:

- пряма;
- похила;
- курсивна [33].

Різні нахили використовуються для виділення слів, посилення сприйняття, ілюстративного покращення тексту. Не рекомендується використовувати курсив для основного тексту, він ускладнює читання. Однак ним можна графічно виділити елементи. У деяких гарнітурах не передбачені курсивні чи жирні накреслення.

Кожна гарнітура має власну назву, що відокремлює її від інших шрифтових елементів. За накресленням гарнітури існують такі види:

- рубані;
- із засічками;

– декоративні [7].

Використання відповідної гарнітури щодо жанрових та змістових особливостей надає додаткову ілюстративну складову, що покращує якість видання. Комбінації різних шрифтів та накреслень увиразнюють видавничий продукт та привертають увагу цільової аудиторії [7].

За насиченістю шрифти поділяють на:

- суперсвітлі;
- світлі;
- класичні;
- напівжирні;
- жирні [7].

Визначається насиченість шрифту за допомогою накреслення літер “н” або “п” відносно товщини основного штриха. Наприклад, у світлих шрифтах розмір основного штриха вдвічі менше внутрішньолітерного проміжку [7].

Для технічного редактора важливо розумітися на специфіці використання кожного з виду накреслень. Під час оформлення видання для основного тексту рекомендується не використовувати напівжирне накреслення, це може заважати під час прочитання. Жирні та напівжирні шрифти краще використовувати для заголовків. Також для заголовків іноді використовують різні види щільності шрифту. Основний текст оформлюють класичним світлим накресленням і нормальною щільністю знаків для полегшення читання тексту [35].

За допомогою різного накреслення можна виділяти найважливішу інформацію, створювати ефекти у тексті, оформлювати різні елементи тощо. Шрифти для основного тексту повинні мати просте накреслення, яке не відволікає від змісту [7].

Великі літери у гарнітурі будь-якого шрифту виконують декілька функцій. За допомогою них можна створювати безліч композицій для естетичної привабливості видання. Першою функцією є декоративна, використання буквиці у сучасних виданнях стає дедалі популярнішим. Речення, які повністю складаються

з великих літер, посилюють сприйняття для фрагментів діалогів, які зображують крик [33].

За призначенням шрифти поділяють на дві основні групи:

- титульні;
- текстові.

Вони застосовуються відповідно до назви та функцій. Для набору великих за обсягом текстів використовують текстові шрифти, для заголовків — титульні. Текстові шрифти відрізняються методом застосування та поділяються на: основні, додаткові, вільні, технічні, службові та графічні [33].

Залежно від жанру видання для основного тексту можуть використовуватися гарнітури з зачісками чи без. Декоративні шрифти не застосовують для основного тексту, вони є складними для прочитання. Для приміток та коментарів використовують додаткові шрифти. Їх функція — повідомляти другорядну інформацію, також вони можуть бути зображені меншим кеглем, суперсвітлим накресленням або сірим кольором тексту. Такі шрифти повинні відрізнятися від основного тексту, однак не порушувати композицію оформлення видання. Службові шрифти завжди мають менший кегль, для їх зображення використовують гарнітуру без засічок. Вони застосовуються для позатекстового матеріалу, такого як вихідні відомості, випускні дані тощо [33].

Будь-який шрифт є носієм інформації, він повідомляє про змістові особливості тексту, увиразнює його, підкреслює відповідні настрої. Для технічного редактора важливо створити такий проєкт шрифтового оформлення, який не буде заважати споживачу. Застосування шрифту визначається за допомогою таких факторів:

1. Читабельність. Шрифт не повинен ускладнювати читання.
2. Спосіб вирівнювання тексту. Вирівнювання по ширині вважається оптимальним для основного тексту, для заголовків можна використовувати різні види вирівнювання для увиразнення композиції.

3. Відстань між шпальтами. Менший кегль застосовується для вузьких шпальт, використання інтерліньяжу допомагає зробити текст читабельним навіть за умови дрібного кеглю.

4. Архітектура шрифту. Заголовки, буквиці, графічні відображення краще виділити за допомогою мальованих шрифтів, таким чином додати естетичної привабливості виданню [7].

Задля створення правильної шрифтової композиції технічний та художній редактори мають розумітися на особливостях та властивостях відповідного оформлення для кожного з елементів видання. Естетична складова оформлення є важливою для споживачів майбутнього видання. Шрифт залежить від жанрових особливостей видання, він має максимально відтворити зміст матеріалу. Обсяг тексту також впливає на вибір шрифтового оформлення. Так, для художніх текстів великого обсягу краще використовувати шрифт із засічками. Під час формування проєкту технічний редактор повинен знати якість паперу для майбутнього видання. Складні графічні елементи зображуються на щільному папері, щоб зберегти естетичну привабливість. Більшість читачів не помічають конкретної різниці між шрифтами, однак це впливає на розуміння та запам'ятовування інформації. Для науково-популярних видань краще використовувати шрифт розміром 8-12 пт із засічками. Надто великий шрифт може спотворити розуміння матеріалу. На відміну від наукової, для заголовків у науково-популярному виданні може використовуватися будь-яка гарнітура. Мальовані заголовки привертають увагу читача та увиразнюють графічне оформлення. Також дозволяється створювати буквиці на початку розділу, таким чином можна підкреслити ілюстративне наповнення видання [32].

Висновки до розділу 2

Створенням проєкту оформлення видання займаються художній та технічний редактори. Від їхньої ефективної співпраці і розуміння змістових аспектів тексту головно залежить якість художньо-технічного оформлення видання. Ідея оформлення майбутнього видання визначається комплексом

чинників. Хаотичне розміщення елементів має бути підкріплено особливостями авторського оригіналу. Основним принципом оформлення будь-якого видання є цілеспрямована послідовність дій для забезпечення найзручнішого варіанту подачі інформації. Тому художній та технічний редактори мають слідкувати за уніфікацією елементів оформлення.

Під час створення проєкту видання зазначаються всі технічні характеристики. Формат видання залежить від жанрової специфіки та кількості текстового матеріалу. Шрифтове оформлення, яке визначається технічним редактором, впливає на зручність прочитання тексту. Для науково-популярних видань краще використовувати шрифти кеглю 8-12 пт із засічками.

РОЗДІЛ 3

СУЧАСНІ МЕТОДИ ІЛЮСТРАТИВНОГО ОФОРМЛЕННЯ НАУКОВО-ПОПУЛЯРНОГО ВИДАННЯ

3.1 Особливості підбору ілюстративного матеріалу

Ілюстрація книг є самостійним видом образотворчого мистецтва. Завдання для ілюстративного оформлення видань можуть бути специфічними та вимагати нестандартного творчого підходу. Художник має розуміти, що книжкова ілюстрація збагачує видання образами, тлумачить текст та доповнює думки автора. Їх метою є відтворення змісту наочно-зоровими образами. Підбір ілюстративного матеріалу, кількість, спосіб відтворення, правильне розташування, композиційні особливості, кольорова гама, — мають відповідати жанровій специфіці тексту.

Художнє оформлення — один з найважливіших етапів під час підготовки видання до друку. Естетична складова впливає на рівень зацікавленості видання споживачем. До такої складової належать: форма видання, якість оформлення обкладинки, привабливість внутрішніх художніх елементів. Варто звернути увагу на те, що 80% споживачів обирають видання за привабливістю обкладинки, тому ілюстративне оформлення зовнішньої частини має бути унікальним та зрозумілим, відображати зміст твору. Існують два основних методи оформлення: графіка та фотографія. У книжкових виданнях зазвичай використовують графіку, іноді поєднують з фотографією [23].

Слово «ілюстрація» походить від латинського «*Illustratio*», що означає наочне зображення. Сучасне мистецтво ілюстрації має різноманітні методи застосування. Крім книжкової, ілюстративне оформлення використовують для створення анімаційних мультфільмів, створення персонажів для відеоігор, оформлення інтер'єру та екстер'єру. У широкому сенсі — ілюстрація графічно відтворює задум автора. Книжкова ілюстрація — це окремий вид, який має свою специфіку. Будь-яке графічне зображення, яке відтворює зміст тексту видання, називають книжковою ілюстрацією. Такі ілюстрації можуть бути малюнком, фотографією чи

схемою, залежно від жанру видання. Книжкові ілюстрації допомагають читачу більш точно зрозуміти матеріал [23].

Термін «ілюстрування» охоплює декілька значень. Це процес створення ілюстрацій, і пояснення змісту за допомогою візуальних образів, а також включення відповідних зображень у структуру видання. Ілюстратор має враховувати композиційні та стилістичні особливості під час створення відповідної графіки [23].

На відміну від інших видів зображень, книжкова ілюстрація створюється спеціально для змісту книги і на основі текстового матеріалу. Картини, які пропонує художник-ілюстратор для конкретного видання є його невід'ємною частиною. Завдяки сучасним технологіям можливості ілюстрування для видань збільшилися, тому ілюстрування не обмежується темою чи сюжетом [23].

Ще одна особливість книжкової ілюстрації — необхідність правильного розташування її на сторінках видання. У структурі видання можна використовувати різні види верстки для розташування ілюстрацій: на окремій сторінці чи на розвороті. Також для художніх видань можна використовувати малі ілюстративні елементи, вони займають невеликі частини сторінки та є чудовим елементом доповнення тексту [23].

Уніфікація та естетична складова оформлення забезпечують привабливість видання для реципієнта. Однак, крім естетичної, книжкова ілюстрація виконує допоміжну функцію під час прочитання текстової інформації.

Для різних видів видань застосовують різноманітне ілюстративне оформлення. Ілюстрації для художніх видань можуть зображати образи головних героїв, допомагають донести основні ідеї автора, підвищують емоційний вплив. Для наукових видань — наочно демонструють схематичні зображення, діаграми, графіки та інше. У науково-популярних виданнях ілюстрації можуть виконувати всі вище перераховані функції. Науково-популярна література не обмежується одним видом зображень, концепція видання може містити як схеми, так і графічні малюнки. Головне завдання художника під час роботи з науково-популярним виданням — створити таку концепцію видання, яка буде відображати художні

образи і наукові факти такого видання. Читач має розуміти зміст видання завдяки правильній послідовності розташування ілюстративного матеріалу. За специфікою охоплення книжкова ілюстрація займає провідне місце серед інших видів. Така особливість підкреслює важливість відповідального ставлення видавництва до оформлення книжкової продукції [23].

Складність створення технічного завдання для ілюстратора та роботи редактора з книжковою ілюстрацією пов'язана з необхідністю врахування поліграфічних можливостей. Якщо створюється різнокольорове видання, мають бути враховані всі особливості кольору, який може бути випадково спотворений під час друку. Технічний редактор має перевірити, чи можливе таке спотворення і як це виправити [23].

Можливість якісного ілюстрування також залежить від формату видання. Художник працює в межах формату аркуша, що впливає на складність графічних елементів. Наприклад, для видань формату 70×100/32 або менше недоречно та складно створювати надто деталізовану графіку. Для великоформатних видань краще створювати ілюстрації на весь розворот задля досягнення естетичної привабливості. Під час створення головним та технічним редактором проєкту ілюстративного оформлення вони повинні орієнтуватися на такі елементи: жанрова специфіка книги, обсяг, формат, кількість ілюстрацій та їх розміщення, можливості поліграфічного відтворення, кошторис і собівартість видання. Важливо також врахувати особливості верстки, шпальти набору, полів тощо. Ілюстрації є складовою книги. Якість друкованого видання з ілюстративним наповненням залежить не тільки від художника, який виконує ілюстрації, а й від працівників друкарні, матеріалів та фарби. Ілюстрації можуть бути спотворені через неправильне використання фарби, тому художні редактори часто подають таблицю з назвами кольорів для точності відображення на папері [23].

Як зазначає українська дослідниця Олена Чебикіна: «Книга — це система, де кожний елемент, зокрема зображення, шрифт, формат, повинен функціонувати у структурній цілісності й відповідності до художньої ідеї видання» [30]. Тому під час створення візуального проєкту видання редактор і художник мають чітко

розуміти змістові особливості, акценти та кульмінацію майбутнього видання. Книжкова ілюстрація має звертати увагу читача на головні моменти видання, підсилюючи їх емоційний вплив.

Існує три функції ілюстрування у видавничій діяльності. Основною функцією є пояснення тексту, однак, ілюстрація може доповнювати та розширювати зміст видання. Тому, інформаційна функція є важливою і має бути врахована під час створення та оформлення ілюстративного матеріалу. У виданні носієм інформації може бути не тільки текст, а й ілюстративне наповнення. Інформаційну функцію зазвичай виконують графіки, таблиці, номограми, креслення тощо. За допомогою подібного ілюстративного наповнення можна наочно пояснити науковий матеріал читачу. Такі ілюстрації використовують у наукових та науково-популярних виданнях. Для різних видів та тем текстів виконують індивідуальне ілюстративне наповнення [27].

Найважливішою є емоційно-психологічна функція, полягає у впливі зовнішніх характеристик видання на емоційний стан людини. Особливо важливо враховувати цю функцію під час створення обкладинки видання. Споживач оцінює зміст книги та візуальне оформлення. Ілюстративний матеріал має не лише відрізнятися, а й відображати прихований сенс. Правильне оформлення має сприяти бажанню придбати видання. Естетична функція також має важливе значення для реципієнта. Книжкова ілюстрація — це самостійний витвір мистецтва, однак є невід’ємною складовою загального оформлення книги. Зображення виконує роль візуального елемента, завдяки якому читач робить вибір щодо купівлі видавничого продукту. Особливістю сучасного споживача є візуальна надивленість та вибагливість у якості ілюстративного оформлення та дизайнерських рішень, тому обкладинка повинна містити чітку композицію. Хоча мінімалізм став досить популярним методом оформлення обкладинки, надмірна мінімалістичність дизайну може стати антирекламою для видання [27].

Відсутність ілюстративного матеріалу може ускладнити процес сприйняття інформації. Як приклад, варто зазначити активну популяризацію науково-популярної літератури саме завдяки оформленню ілюстративного

матеріалу. Для полегшення сприйняття можна додати інфографіку, схему, таблицю тощо [27].

Для роботи редактора з художньо-технічним оформленням ілюстративного матеріалу необхідно розуміти всі функції, які виконує ілюстрація у змісті видання. Помилкою є ігнорування інформаційних властивостей кольорів. Використання різних відтінків може як покращити візуальне оформлення, так і спотворити його. Значення для реципієнта певної кольорової гами може позитивно вплинути на продаж видавничого продукту [27].

Ілюстрації, які розміщені на правій сторінці розвороту, більше привертають увагу читача, коли текст, розташований на лівій, сприймається дещо пізніше. Зоровий центр композиції відіграє важливішу роль у визначенні значущості елемента, ніж його розмір чи характер. Маніпуляції з розташуванням матеріалу відносно зорового центру дозволяють регулювати час та інтенсивність його сприйняття, таким чином підкреслити його ієрархію в структурі сторінки. Тому під час оформлення видання слід звернути увагу на такі особливості та проаналізувати, як варто розташувати матеріал [23].

Однією з властивостей книжкової ілюстрації є емоційний вплив. На відміну від обкладинки, яка має привернути увагу за допомогою емоційного впливу зображення, ілюстративний матеріал покращує сприйняття основного тексту. Під час прочитання реципієнт одночасно взаємодіє зі змістом та візуальним оформленням. Загальне враження від прочитання не може бути сформоване на основі тільки текстової інформації [23].

Технічне оформлення ілюстративного матеріалу характеризується необхідністю уніфікувати елементи та створити цілісну композицію для покращення сприйняття. Естетична єдність залежить від розуміння редактором структури та функціонального призначення видання. До композиційних елементів книги належать:

- обкладинка;
- суперобкладинка;
- титульний аркуш;

- фронтиспис;
- шмуцтитули;
- ілюстрації;
- заставки;
- кінцівки;
- ініціали [23].

Кожен з цих елементів може розглядатися як окремий твір мистецтва, проте у межах одного видання вони мають бути об'єднані єдиною системою художніх засобів і методів зображення. Редактор має розуміти стилі ілюстративного наповнення видання та створювати уніфіковану композицію. Використання різних ілюстративних технік буде недоречним для науково-популярного видання, тому краще використовувати одну або комбінувати дві-три техніки, які будуть схожі за стилем. Для вибору стилю видання редактор, як і ілюстратор, мають бути ознайомлені зі змістом літературного твору, за можливості проконсультуватися з автором та дізнатися його індивідуальне авторське бачення. Однак, звернути увагу варто не тільки на побажання, а й на технічні та фінансові можливості видавництва. Під час створення проєкту видання найпершими враховуються технічні вимоги та можливості поліграфії [23].

Композиційна єдність книжкового видання залежить від кількості, якості, розмірів, розташування та стилістичної узгодженості ілюстративного оформлення. Гармонійне та уніфіковане поєднання всіх елементів безпосередньо впливає на естетичну цілісність видавничого продукту.

3.2 Специфіка сучасного ілюстративного наповнення видання

Можливості сучасного ілюстративного оформлення зумовлені активним розвитком комп'ютерних технологій. На книжковому ринку популярності набуває оформлення книги як спосіб заглибити читача в сюжет, наблизити до подій, які відтворені у книзі. Для цього використовують різні види шрифтових та ілюстративних композицій. Однак, книжкові ілюстрації є багатофункціональними, тому для різних видів видань виконують відповідні до змісту функції [10].

За функціональним призначенням ілюстрації поділяються на два види: науково-пізнавальні та художньо-образні. Науково-пізнавальні використовуються у науковій літературі, статтях, підручниках, посібниках, довідниках тощо. Вони мають інформативний характер, тобто є доповненням або поясненням для основної інформації. До таких зображень належать: схеми, діаграми, графіки, креслення, карти. Художньо-образні використовують для урізноманітнення художньої прози або віршованих творів та для оформлення дитячих видань. Такі ілюстрації відтворюють художні образи, персонажів, атмосферу та кульмінаційні моменти тексту. Окремим видом видань є науково-популярні, для їх оформлення можуть використовуватись як науково-пізнавальні, так і художньо-образні ілюстрації [10].

Художньо-образні ілюстрації поділяються за технікою виконання. Штрихові створюються за допомогою простих графічних елементів: ліній, крапок тощо. Напівтонові ілюстрації — складний вид зображень, які характеризуються використанням градацій світлих і темних ділянок ілюстрації. Будь-який вид ілюстрацій, залежно від дизайнерського рішення, може бути контрастним, монохромним чи ахроматичним. Завдяки сучасним технологіям створення ілюстрацій є спрощеним, особливо з урахуванням колористики. За допомогою певних функцій графічного редактора кольорова картинка може стати чорно-білою та навпаки [10].

Під час створення ілюстрацій художник має розуміти їх просторове розміщення. Таке розміщення прописується у проєкті видання технічним редактором. Залежно від розміщення виокремлюють палітурні, полосні, полуполосні, розворотні та маргінальні ілюстрації. Кожен вид ілюстрацій створюється з урахуванням особливостей розміщення. Наприклад, палітурні мають відображати основну ідею книги та привертати увагу реципієнта. Зображення на палітурці може бути простим або складним залежно від жанрової специфіки видання. Сучасні читачі надають перевагу мінімалістичним зображенням, виконаним у певній кольоровій гамі, або кінообкладинкам.

Ілюстрація обкладинки є найважливішим елементом, завдяки правильному оформленню палітурки можна значно збільшити кількість продажів [10].

Ілюстраційне оформлення заставок розміщується на початку розділів зазвичай у верхній частині сторінки. Вони мають зорієнтувати читача та відділити різні частини тексту. Також ілюстрації заставок виконують естетичну функцію, тому з огляду на сучасні можливості верстки, краще побудувати єдину композицію з різних видів ілюстрацій. Основними типами заставок є зображення основних сцен розділу, його ідея використовують також пейзажні чи архітектурні заставки [10].

Кінцівки, на відміну від заставок, є заключною частиною розділів. Основне завдання кінцівок — підбити підсумки прочитаного, допомогти читачеві відчутти закінчення певного фрагменту. Найбільш актуальним і сучасним оформленням кінцівки у виданні є кульмінаційний фінал розділу та ілюстрація до нього. На цьому етапі головним завданням художнього та технічного редактора є уніфікація розміщення та стилю ілюстративного матеріалу.

Всередині книжкового блоку розташовуються полосні, полуполосні та розворотні зображення. Особливості розташування цих ілюстрацій зазначають у макеті видання. Кожна ілюстрація належить певному фрагменту тексту і розташована відповідно до нього. Великі ілюстративні композиції зазвичай використовуються для зображення кульмінаційних моментів художніх текстів [10].

Розвиток комп'ютерних технологій став причиною активних змін у галузі книжкового дизайну, особливо це стосується внутрішнього наповнення. Сучасний видавничий процес покращує якість, естетичну привабливість книги, урізноманітнює її. Усі удосконалення книжкового дизайну направлені на покращення сприйняття та емоційний вплив на читача. Тому з розвитком редакційно-видавничої діяльності починають формуватися чіткі правила якості та дизайну. Однак з цим виникає проблема щодо збереження індивідуального авторського стилю як засобу візуального відображення мистецтва. Популяризація мінімалістичного оформлення часто не дозволяє використовувати яскраві графічні елементи або цілісні розворотні картини. Крім подібних чинників, проблемою є

кошторис і собівартість видання. Книга з кольоровими картинками буде коштувати дорожче, тому не кожен читач зможе придбати собі таке видання. Досить популярним вирішенням такої проблеми є подарункові видання, які видаються невеликим тиражем [10].

Складність створення видань з ілюстрацією полягає у необхідності використовувати якісний папір для друку. Комп'ютерна графіка відрізняється можливістю відтворення будь-якого стилю графіки у електронному форматі, а також використання будь якої кольорової гами. Нанесення фарб на тонкий папір може призвести до спотворення сторінок тексту. Тому для покращення якості видання папір має бути більш щільним, що є дорожчим [10].

Для ефективної роботи з технічним завданням для художника-ілюстратора, редактор також має розуміти основні засади сучасного ілюстративного наповнення видань. В умовах постмодернізму художники активно використовують поєднання різноманітних стилів і технік, створюючи композиції відповідно до змісту видання. Традиційними засобами графіки є: естамп, рисунок тушшю, графітом, аквареллю, пастеллю, олівцем, техніки аплікації, колажу, живопису темперою, акрилом або олією. Вони залишаються актуальними, водночас цифрові технології відкривають нові можливості для реалізації оригінальних творчих задумів [10].

Сучасна книжкова ілюстрація розвивається у двох основних напрямках. Перший — класичні методи графіки, орієнтовані на відтворення літературного сюжету. Другий містить інноваційні методи, комбінації різних стилів, базується на принципах декоративності, стилізації та мінімалізму. Для другого напрямку характерним є використання орнаменту, простих фігурних елементів для зображення складного змісту. Інноваційність книжкової ілюстрації зумовлена прагненням створити самобутній вид мистецтва. Тобто, у сучасному розумінні видання — це не тільки текст, це композиція, яка складається з сюжету, шрифтового та ілюстративного оформлення [10].

Редактор має розуміти основні принципи композиційних рішень у виданні, мати оригінальні ідеї, які не будуть заважати сприйняттю інформації реципієнтом.

Оригінальність ілюстрування завжди цінувалася на книжковому ринку, але попри свободу й можливості ілюстрування, зображення не є автономною формою мистецтва. Книжкова ілюстрація прив'язана до конкретного фрагменту у тексті і має бути розташована відповідно. Переклад образів у візуальну форму вимагає не лише художньої майстерності, а й аналітичного мислення, знання специфіки читацького сприйняття, здатності до образного мислення, фантазії та вміння інтерпретувати текст поза межами стереотипів [10].

Існує безліч прикладів ілюстрацій, які мають літературне підґрунтя, однак функціонують як самостійні мистецькі твори. Наприклад, роботи Тараса Шевченка. Ілюстрація може розглядатися як візуальна інтерпретація тексту, яка розкривається лише у взаємодії з ним. Головним завданням ілюстратора є створення графічного наповнення та покращення сприйняття змісту, збагачення його художньо-візуальними образами для естетичного задоволення реципієнта. У цьому контексті цифрові технології виступають не як самодостатній творчий інструмент, а як один зі способів вираження, подібний до традиційних [10].

У традиційних способах ілюстрування використовуються різні текстури та штрихи. Вони є відображенням оригінального авторського стилю і створюють особливу експресію для видання. З появою комп'ютерних технологій спершу набули популярності фотореалістичні зображення. Перевагами таких зображень є висока деталізація та якість, однак тепер вони сприймаються реципієнтом як штучні. Таким чином виник новий напрям книжкової ілюстрації — нефотореалістична візуалізація. Такий вид ілюстрацій спрямований на відтворенні традиційних художніх стилів за допомогою комп'ютерних технологій. Нефотореалістична візуалізація може імітувати живописні картини, акварель, ескізність рисунків тощо. Завданням такої візуалізації є поєднання краси й емоційності традиційного мистецтва із швидкістю та можливостями комп'ютерних технологій. Використання комп'ютерної графіки відрізняється насиченістю кольорів, можливістю накладати ефекти та редагувати зображення. Основною перевагою роботи з нефотореалістичною візуалізацією є відсутність необхідності оцифрування, яка притаманна для традиційних ілюстративних

елементів. Різноманітні програми, які використовуються для створення та покращення ілюстрацій, з кожним роком спрощують користування та додають нові можливості для створення якісної графіки. Одними з найпопулярніших є Adobe Photoshop, Corel Painter, TwistedBrush Pro Studio, ArtRage Studio [10].

Також сучасні апаратні засоби, серед яких популярні графічні планшети з використанням спеціального пера, дозволяють досягати ефекту динамічних мазків, фактурних штрихів, багатошаровості тощо.

Процес створення ілюстрацій поділяється на декілька основних етапів: створення рисунку, заповнення кольором, редагування, застосування кольорової корекції задля усунення помилок. Програма Adobe Illustrator дає можливість імітувати майже всі художні техніки. Інструментарій дозволяє вибирати між пензликами, перами, олівцями тощо. Редактор має ознайомитись з подібними програмами для корекції роботи художника під час підготовки видання до друку [10].

Перевагою комп'ютерної графіки є відповідність технологічним вимогам сучасного видавничого процесу. Активне використання технологій у поліграфічній діяльності зумовила комп'ютеризацію цього процесу та необхідність адаптації традиційних графічних технік до цифрових стандартів.

Перетворення реальної графіки на цифрову вимагає проведення багатоетапної роботи з оригіналом, зокрема: сканування, кольороподіл, підготовка до друку. Часто під час певних операцій втрачається якість зображення, що призводить до погіршення видання в цілому. Тому видавництва надають перевагу ілюстраціям, які були створені за допомогою комп'ютерних програм. Комп'ютерні ілюстрації значно спрощують видавничий процес, мінімізують ризик спотворення продукції. Хоча одруківки можуть виникати внаслідок неправильного кольоровідтворення [10].

Для українського книжкового ринку це не є проблемою. Майже кожне видавництво України може похизуватися якісними видавничими продуктами різного напрямку. Особливо це помітно у сфері дитячої літератури: висока якість текстового, ілюстративного наповнення та графічного відтворення.

Найвідомішими представниками графічної ілюстрації є І. Сулима, А. Джакіян, видавництво А-ба-ба-га-ла-ма-га, та О. Петренко-Заневська, видавництво Старого Лева. Їхні роботи запам'ятовуються унікальністю авторського стилю, розумінням змістового матеріалу та вмінням створювати вишукані композиції. Ілюстрації повинні створювати емоційний зв'язок із читачем, викликати симпатію та привертати увагу. Тому завданням редакторів є не тільки робота з текстом, а й підбір художника-ілюстратора, який зможе відтворити сюжет, правильно спрямувати увагу читача та створити загальну естетику композиції [10].

Ілюстрації, виконані з високим рівнем майстерності, збагачують видання яскравістю, об'ємом, динамікою та композиційними акцентами. Завдяки цьому створюється ефект живописності, а візуальні метафори додають роботам оригінальності. Такий підхід підсилює авторський посил, що підкреслює індивідуальність та унікальність видання.

3.3 Сучасні тренди графічного оформлення українських науково-популярних видань

Розвиток технологій у видавничій справі значно вдосконалив способи подання інформації. Друковані видання відрізняються високою якістю візуального контенту та різноманітністю шрифтового оформлення. Проблематикою є розташування великої кількості ілюстративного матеріалу, щоб видання мало уніфіковану композицію, а ілюстративний матеріал не заважав сприйняттю інформації. Сучасні поліграфічні технології дають можливість створювати видання, які є інформативними та естетично привабливими [20].

Одним із важливих завдань редактора є аналіз оформлення видань. Складними у цій галузі вважається композиційно-графічне оформлення науково-популярної літератури, оскільки українські видавництва тільки розпочинають активну роботу з ілюстративним матеріалом для цього виду видань.

Як засвідчило дослідження, видавництво Лабораторія активно використовує різноманітні способи оформлення обкладинок, які привертають увагу читачів.

Вони створюють унікальні палітурки для покращення науково-популярних видань художнього спрямування.

Найяскравішим прикладом використання ілюстративного оформлення книжкового блоку є видавництво «Крапки», засноване у 2024 році. Перше видання — Місто самоти Олівії Ленг (див. додаток А), набуло значної популярності завдяки мінімалістичному ілюстративному наповненню. Окрім палітурки, книга містить шість полосних ілюстрацій, які були створені художником-ілюстратором Сергієм Радкевичем.

Науково-популярні видання надають інформацію з певної галузі науки, яка має простий і зрозумілий характер викладу. Головна мета — доступне подання складного матеріалу широкій аудиторії. Такі видання поєднують наукові факти та художню образність для покращення сприйняття. Автори науково-популярних видань часто обирають простий художній стиль викладу з інтеграцією термінології або наукових фактів [29].

Особливості науково-популярних видань дозволяють редактору працювати з естетичною складовою та створити яскраву композицію. Завдяки естетичній довершеності та змістовій інформаційності видавничий продукт може зацікавити сучасного читача. Популярність науково-популярної літератури зумовлена бажанням пізнавати себе та навколишній світ, розвиватися інтелектуально. А вимога до естетичної привабливості книги пов'язана з надивленістю реципієнтів через активне використання соціальних мереж. Таким чином сучасні українські видання стали не тільки джерелом інформації, а й частиною візуального мистецтва [20].

Композиційно-графічна структура базується на вербальних, візуально-образних та символічних елементах. Вербальні елементи — це текстові матеріали, які є носієм основної інформації. До візуально-образних належать обкладинка, ілюстративна та шрифтова композиція книжкового блоку. Вони забезпечують візуальне сприйняття видання. Головною функцією символічних елементів є фокусування уваги читача на важливому фрагменті тексту [19].

Під час оформлення особливу увагу варто звернути на оформлення палітурки видання. На відміну від американського ринку, де популярністю користуються м'які обкладинки, українські видавництва зазвичай пропонують читачу палітурку. Завдяки цьому ілюстративне наповнення може бути набагато яскравішим та деталізованим, чим активно користуються вітчизняні видавництва. Для українського читача книга часто виконує естетичну функцію, тому ілюстрування палітурки є найважливішою частиною оформлення. Через елементи оформлення палітурка знайомить потенційного читача з основними аспектами видання і виконує важливу роль у формуванні емоційного зв'язку з аудиторією [20].

Під час створення проєкту оформлення науково-популярного видання редактор має враховувати технічні характеристики. Загальний обсяг тексту, кількість та розташування ілюстративного матеріалу впливають на вибір формату видання, структуру, колористику й інші особливості дизайнерського оформлення.

Палітурка є ключовим елементом оформлення. Від якості оформлення обкладинки залежить кількість продажів видавничого продукту. Крім зображення палітурка містить інформативний блок, до якого входять: назва, автор, рік випуску, логотип видання тощо. Загальна композиція обкладинки має бути організована відносно її центральної композиційної точки, забезпечуючи візуальну гармонію. На титульному аркуші розміщуються назва, автор та вихідні відомості [20].

Структура науково-популярного видання включає основний текст, додаткові тексти, допоміжні елементи, рубрикаційні блоки, науковий апарат, текстівки, а також ілюстрації. Елементи орієнтації, такі як зміст, колонтитули та мнемонічні знаки, забезпечують зручність користування виданням [20].

Ілюстрації для науково-популярного видання можуть виконувати різні функції. Наприклад, створювати додаткову образність або сприяти художньому осмисленню, формувати емоційне ставлення до матеріалу. Під час читання порядок елементів визначає якість і швидкість ознайомлення реципієнта з матеріалами. Для прикладу, можна охарактеризувати видання Місто самоти, яке було згадане вище. Присутня чітка уніфікація матеріалу, всі наявні ілюстрації

розміщені зліва від тексту. Завдяки цьому читач спочатку ознайомлюється з текстом, тому такі ілюстрації не заважають якісному сприйняттю інформації.

Висновки до розділу 3

Книжкова ілюстрація — це складова частина видання, яка впливає на естетичне задоволення реципієнта. Сучасне книговидання відрізняється наявністю технічного забезпечення задля покращення якості видавничого продукту. Комп'ютерні технології дозволяють створювати оригінальне ілюстративне наповнення для видань.

На вибір ілюстративного наповнення впливають жанр, кількість сторінок та формат видання. Порядок розташування ілюстративного матеріалу впливає на прочитання текстової інформації. Найважливішим етапом ілюстрування є створення обкладинки видання. Сучасний читач надає перевагу мінімалістичним естетично привабливим обкладинкам. Наповнення книжкового блоку ілюстративним матеріалом стає дедалі популярнішою методикою на теренах України.

Для науково-популярного видання ілюстративний матеріал виконує декілька функцій. Він може виконувати як функцію пояснення, так і акцентування уваги на ключових частинах тексту. Також для науково-популярного видання ілюстрації можуть створювати додаткову образність або сприяти художньому осмисленню, формувати емоційне ставлення до матеріалу.

РОЗДІЛ 4

ОБҐРУНТУВАННЯ ПРОЄКТУ ВИДАННЯ «TO BE A TEENAGER»

4.1 Специфіка ринку науково-популярної літератури

За останні п'ять років ринок науково-популярної літератури в Україні значно збільшився. Видавництва реалізують тиражі понад 5 тис. примірників. Провідними видавництвами науково-популярної літератури є “Наш Формат” та “Лабораторія”. Також великі видавництва, які спеціалізуються на художній літературі, іноді випускають науково-популярні видання.

Ринок сучасної української науково-популярної літератури здебільшого складається з перекладних видань. Однак, вітчизняні автори теж беруть активну участь у створенні якісної літератури.

Актуальність науково-популярного видання полягає у зацікавленості сучасного читача використовувати книги не тільки як дозвілля, а й як корисне джерело інформації для саморозвитку. Науково-популярна література має можливість донести складну наукову інформацію у більш простій формі, тому обсяг попиту на подібний жанр зростає. Особливо популярними є видання про бізнес та саморозвиток.

Окрему нішу займають науково-популярні видання, які висвітлюють галузь психології. Їх популярність полягає у тому, що така література дає можливість людині розібратися у собі самотійно. Також активна популяризація в соціальних мережах впливає на створення та розповсюдження подібних видань. Авторами науково-популярних видань з психології є експерти у цій галузі, що автоматично викликає довіру у читацької аудиторії та заохочує до придбання книжкової продукції [7].

Конкурентоспроможність науково-популярного видання з психології є досить високою. Основними причинами є:

- актуальність теми;
- унікальність видання;
- попит на українських авторів у ніші.

Як було зазначено вище, науково-популярна література є досить актуальною. На часі є підліткова психологія, яка обрана провідною темою проєкту «To be a teenager». Аналогів літератури, яка зосереджує увагу на проблемних питаннях, а конкретно агресії у підлітковому віці, немає. Тому видання «To be a teenager» є унікальним.

Ще один фактор конкурентоспроможності видання «To be a teenager» — попит на українську науково-популярну літературу. Сучасні реалії змусили активно розвиватися український книжковий ринок, особливу увагу приділяють популяризації видань молодих вітчизняних авторів. Прикладами успішних науково-популярних видань є книги «Простими словами. Як розібратися у своїх емоціях» (див. додаток Б) та «Простими словами. Як розібратися у своїй поведінці» (див. додаток В), автори Ілля Полудьонний та Марк Лівін, загальний наклад яких перевищує 20 000 примірників. А також «Прийняття», автор Ганна Крицька; «Лизнути джмеля. Ефект спостерігача», автор Ігор Забута.

4.2 Загальна характеристика концепції проєкту

Актуальність науково-популярного видання полягає у конкретній ніші, яку воно займає. Як було зазначено раніше, для українського ринку науково-популярна література українського походження є досить унікальним явищем, особливо якщо зважати на галузь/сферу знань, яку висвітлює це видання [7].

«To be a teenager» — це приклад сучасної вітчизняної науково-популярної літератури, яка висвітлює конкретні факти з галузі психології. Унікальність видання полягає у змістовій конструкції та особливостях художньо-технічного оформлення. Видання складається з чотирьох розділів, які висвітлюють різні теми. Розділи поділені на підрозділи. Підрозділи містять теорію, яка висвітлює наукові факти, та історію, яка є художньою складовою видання. Оповідь ведеться від першої особи, завдяки чому складається враження ніби автор особисто розмовляє з читачем.

Особливістю є використання різних шрифтів для висвітлення різних частин підрозділів. Таке оформлення допомагає читачу розмежовувати інформацію та краще орієнтуватися у виданні.

Зміст видання “To be a teenager” висвітлює соціально важливі теми та особливості підліткового віку, які можуть допомогти розібратися у своєму внутрішньому світі. Читацькою аудиторією видання можуть бути не тільки підлітки віком від 14 років, а й дорослі люди.

Ще одна особливість видання «To be a teenager» — це наявність різноманітного ілюстративного оформлення, що є новим для науково-популярної літератури. Конкурентоспроможність полягає у бажанні сучасного читача отримувати естетичне задоволення від книги. Тому ілюстративне наповнення є важливою складовою видання. Ілюстрації виконані у простому стилі, обрано полосне розташування задля забезпечення композиційної уніфікації.

Технічні характеристики науково-популярного видання “To be a teenager”:

Формат видання: 60×90/16 (150×220).

Поля: 15 мм.

Тип обкладинки: тверда палітурка 7БЦ.

Папір блоку: офсетний білий.

Корінець: скруглений.

Тираж: 500 примірників.

Гарнітура, яка була використана для назви на обкладинці:

Palatino Linotype Bold, 48 пт.

Гарнітура, яка була використана для основного тексту: Palatino Linotype та Myriad pro, 12 пт.

Гарнітура, яка була використана для службового тексту: Minion Pro, 12 пт.

Кількість сторінок: 44.

Під час роботи з виданням враховано вимоги таких стандартів:

1. ДСТУ 3017:2015 Інформація та документація. Видання. Основні види.

2. ДСТУ 4861:2007 Інформація та документація. Видання. Вихідні відомості.

3. ДСТУ 8344:2015 Інформація та документація. Видання. Основні елементи. Терміни та визначення понять.

4. ДСТУ 4489:2005 Видання книжкові та журнальні. Вимоги до форматів.

Під час роботи з виданням використано низку програмних продуктів для роботи з текстом та ілюстративно-графічним оформленням.

Для створення, вичитування та редагування текстового матеріалу використано Google Docs. Google Docs – це текстовий процесор, який працює у режимі онлайн, завдяки чому є можливість працювати з будь-якого пристрою у файлі. Текст зберігається автоматично, також завдяки історії версій можна відновити попередній матеріал.

Для створення ілюстративного матеріалу використовувався Ibis Paint X та Adobe Illustrator.

Ibis Paint X – це мобільний застосунок для створення ілюстрацій, він є досить зручним як для створення простих, так і складних малюнків. Додаток використовувався для дизайну обкладинки, форзаців та ілюстративного наповнення основного тексту.

Adobe Illustrator – це професійна програма для створення та редагування векторної графіки з пакету Adobe. Додаток використовувався для редагування та покращення обкладинки, форзаців, складних графічних елементів.

Для верстання видання використовувався Adobe InDesign.

Adobe InDesign – це професійна програма для макетування з пакету Adobe, яка використовується для верстки. Додаток є достатньо зручним: макет видання одразу створюється у необхідному форматі, за допомогою макетів можна створити автоматичну нумерацію сторінок, створювати однакові текстові фрейми тощо.

4.3 Методи просування видавничої продукції

Останнім етапом редакційно-видавничого процесу є реалізація друкованої продукції. Цей етап є одним з найважливіших та найскладніших у сучасній видавничій справі.

Розповсюдження видавництвом виготовленої продукції є досить тривалим процесом. Виокремлюють два способи реалізації: роздрібна та гуртова торгівля. Сучасні видавництва часто використовують методи обміну: примірник надсилають рецензенту для подальшої реклами та розповсюдження цієї продукції. Жодне видавництво не буде опрацьовувати авторський оригінал, доки не визначиться з методами його розповсюдження. Завдяки заздалегідь створеному бізнес-проєкту щодо реалізації, розраховується наклад видання. Він залежить від таких факторів:

- популярність та впізнаваність автора;
- актуальність теми;
- можливості видавництва.

У великих та середніх видавництвах бізнес-проєктом щодо розповсюдження займається маркетинговий відділ, який формує рекламу продукції та забезпечує просування на книжковому ринку.

Розподіл накладу має свою послідовність. Він здійснюється за такою схемою. Відповідно до укладеного з автором договору, йому надається певна кількість авторських примірників, які є безкоштовними. Потім, відповідно до чинного законодавства, оформлюються необхідні документи, а обов'язкові примірники надсилаються державним установам. Зазвичай, це незначна кількість примірників.

Основний наклад реалізується серед читацької аудиторії. Книжкові магазини, які укладають договір з видавництвом, розповсюджують друковану продукцію. Серед найвідоміших на українському ринку: Книгарня «Є», «Readeat», «Сенс» та інші книгарні. Також досить часто можна побачити розповсюдження книжкової продукції у мегамаркетах «Auchan» та «Сільпо». Таким чином можна залучити до купівлі друкованої продукції нових читачів, які

до цього не були зацікавлені. Великі видавництва нерідко самостійно розповсюджують книжкову продукцію. Прикладом є мережа книгарень від видавництва Клуб Сімейного Дозвілля. Видавництво, крім власної продукції, реалізує накладі інших видавництв.

Ще одним досить популярним і прибутковим методом реалізації книжкової продукції є інтернет-книгарні. Провідні видавництва та книгарні, які були зазначені вище, мають свої сайти та активно просувають друковану продукцію через ці канали комунікації. Зручність полягає в тому, що зацікавлений покупець обирає видання без витрати часу на відвідування реальної книгарні. Також інтернет-книгарні активно заохочують купівлю книжкової продукції за допомогою дисконтних карток, промокодів, знижок, акцій, розпродажів та передпродажів. Розповсюджується інформація про знижки та розпродажі за допомогою соціальних мереж. Така форма продажу є більш рентабельною, тому що видавництва заощаджують на рекламі, а покупці можуть придбати книги за нижчою ціною. Таким чином суттєво збільшуються продажі друкованої продукції [7].

Книжкові виставки та ярмарки є також досить ефективним способом розповсюдження книжкової продукції. Однак видавництво повинно мати достатню конкурентоспроможність для участі у ярмарку, а також сплатити реєстраційний внесок, за місце експозиції тощо [34]. Таким чином малі та менші перспективні видавництва не можуть взяти участь у подібних заходах.

На ярмарках видавництва презентують нові довгоочікувані, завдяки розповсюдженню інформації у соціальних мережах, примірники. Часто на подібні заходи запрошують авторів, проводяться вебінари. Видавці укладають договори з іншими видавництвами, або знаходять нових перспективних авторів.

Відповідно до чинного законодавства України, книжкові виставки та ярмарки проводяться у наданому для заходу місці у визначений календарний період часу. Різниця між ярмарками та виставками є принциповою. Книжкові виставки проводяться різними видавництвами або авторами для посередників, тобто книгарень та інших стейкхолдерів. Там демонструються досягнення

видавництв, укладаються договори між сторонами як щодо подальшої реалізації вже готової книжкової продукції, так і для придбання іноземного видавничого оригіналу. Ярмарки проводяться для читацької аудиторії задля збільшення обсягу реалізованого накладу. Спільною рисою є те, що обидва заходи залучають велику кількість зацікавленої аудиторії, забезпечуючи подальші продажі [7].

Ярмарково-виставкові заходи поділяються за періодичністю проведення. Існують сезонні, щорічні та періодичні. Найпопулярнішими є щорічні ярмаркові заходи. Одним з найбільших в Україні є “Книжковий Арсенал”, який проводиться щороку в Києві (див. додаток Г). Окрім провідних видавництв країни, участь беруть книгарні, також там проводяться зустрічі з авторами, вебіари.

Основним методом розповсюдження запроєктованого видання є його промоція у соціальних мережах Instagram, Facebook, Youtube. Соціальні мережі, такі як Instagram, дозволяють створювати дописи та відео безкоштовно, алгоритми працюють на регулярність викладу, показують цільовій аудиторії контент, спираючись на опис матеріалу. Для написання опису варто використовувати слова-маркери, щоб алгоритм соціальної мережі визначив цільову аудиторію. Створення власних дописів може популяризувати не одну книгу, а й видавництво, яке її випускає, таким чином чисельність зацікавленої у продукції аудиторії збільшиться [7].

Для більш швидкого залучення цільової аудиторії можна звертатися до книжкових блогерів. Досить частою практикою видавництв є співпраця з блогерами у такому форматі: видавництво надсилає примірник, а блогер, після прочитання, розповідає про нього. Або видавництво оплачує рекламу у конкретного блогера.

Розповсюджувачами книжкової продукції можуть бути не тільки книжкові, а й lifestyle блогери, які розповідають аудиторії про своє життя, у тому числі і читання певної літератури. Особливо це корисно для видань науково-популярної літератури, тому що більша кількість різновікової цільової

аудиторії може зацікавитися матеріалом. Для розповсюдження тиражу можна використовувати власний інтернет-магазин, або інтернет-книгарні, де люди змогли б придбати видання.

Висновки до розділу 4

Конкурентоспроможність видання залежить від актуальності теми, унікальності видання та попиту на ринку. Видання “To be a teenager” є конкурентоспроможним тому, що є унікальним як за жанровою специфікою, так і наявними елементами оформлення. Особливу увагу зосереджено на художньо-технічному оформленні видання “To be a teenager”. Змістовою особливістю є композиційний поділ на розділи, підрозділи та різні лінії оповіді від першої особи. Для українського книжкового ринку таке видання є досить інноваційним, оскільки містить велику кількість ілюстративного матеріалу.

Для активного просування видавничої продукції варто використовувати соціальні мережі. Для більш швидкого залучення цільової аудиторії можна звертатися до книжкових блогерів. Досить частою практикою видавництва є співпраця з блогерами у такому форматі: видавництво надсилає примірник, а блогер, після прочитання, розповідає про нього.

Ще одним видом маркетингу може бути участь у різних заходах, наприклад, Книжковому Арсеналі. Таким чином можна значно збільшити кількість продажів видавничої продукції.

ВИСНОВКИ

Як показало дослідження, редагування науково-популярної літератури є досить специфічним і відрізняється від редагування інших типів видань. Науково-популярна література впливає на розвиток суспільства. Робота редактора з науково-популярним виданням є багатоетапною, вона охоплює літературне редагування тексту, перевірку фактів, аналіз змісту, правильне оформлення, підбір ілюстративного матеріалу, визначення технічних характеристик тощо.

Успіх реалізації науково-популярної літератури залежить не лише від якісної рекламної кампанії, а й від художньо-технічного оформлення. Найважливішим етапом є створення обкладинки або палітурки, яка є основним методом привернення уваги реципієнта. Обкладинка має бути унікальною та вказувати на зміст видання, щоб у читача з'явилося бажання дізнатися зміст основного тексту. Розташування ілюстративного наповнення впливає на концентрацію уваги реципієнта. Ілюстративний матеріал має бути уніфікованим, виконаним у певному стилі та кольоровій гамі. Для сучасного читача книга стала не тільки носієм інформації, а й джерелом естетичного задоволення.

Під час створення ілюстрацій художник має розуміти зміст видання. Зазвичай ілюстрації виконують функцію акцентування, привертають увагу читача до певної частини тексту. Книжкова ілюстрація не є самостійною, вона є невід'ємною частиною видання. Розуміння ілюстративного наповнення можливе тільки після ознайомлення з текстовою інформацією.

Шрифтова різноманітність також впливає на якість оформлення видання. Хоча зазвичай для видання використовують один-два шрифти, допустимо використовувати п'ять-шість. Головною вимогою до шрифтового оформлення є читабельність тексту. Для науково-популярного тексту найкраще використовувати шрифт із засічками, він полегшує читання, очі менше втомлюються, що дає можливість реципієнту довше та якісніше сприймати прочитане. Розмір шрифту не має перевищувати 12 кегль. Зазвичай більшість

читачів не помічають різницю між шрифтами у текстовому блоці, але при неправильному підборі шрифтів може порушитися розуміння змісту.

За останні декілька років ринок науково-популярної літератури значно розширився. Тому для ефективної реалізації видання варто створити унікальний проєкт видання та залучити різні методи просування. Конкурентоспроможність видання визначається актуальністю теми та унікальністю оформлення. Найефективнішим методом просування є реклама у соціальних мережах.

Науково-популярне видання “To be a teenager” є актуальним завдяки бажанню сучасних читачів вивчати психоемоційні процеси, такі книги користуються популярністю, що було доведено на прикладі подібних видань. Унікальність полягає у особливостях художньо-технічного оформлення. А також на українському ринку немає аналогів книг, які б висвітлювали саме підліткову психологію. Тому запроєктоване науково-популярне видання “To be a teenager” є на часі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. ДСТУ 3017:2015. Видання. Основні види. Терміни та визначення. [Чинний від 2016-07-01]. Вид. офіц. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2016. 37 с.
2. ДСТУ 4489:2005. Видання книжкові та журнальні. Вимоги до форматів. [Чинний від 2006-10-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 10 с.
3. ДСТУ 4861:2007. Видання. Вихідні відомості. [Чинний від 2009-01-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2009. 3 с. (Інформація та документація).
4. ДСТУ 8344:2015 Видання. Основні елементи. Терміни та визначення понять. [Чинний від 2017-07-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2017. 39 с. (Інформація та документація).
5. Бондаренко Т. О. Літературне редагування : методичні матеріали для студентів спеціальності Журналістика. Харків, 2003. 32 с.
6. Власюк А. І. Основи редагування, коректури та верстки технічних текстів : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2015. 96 с.
7. Войновська К. В. Особливості роботи редактора з ілюстративним матеріалом для науково-популярного видання : курсова робота. Київ : Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, 2024. 45 с.
8. Гузенко І. В. Теорія і практика редагування : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 256 с.
9. Давиденко Т. М. Засоби художньої виразності у видавничій справі. Одеса : ОНУ ім. І. І. Мечникова, 2012. 132 с.
10. Кадоркіна І. С. Сучасна українська книжкова ілюстрація: напрями розвитку. Харків : ХДАДМ, 2015. 144 с.
11. Копистинська І. М., Гринівський Т. С. Засоби промоції книжкових видань досвід незалежної України. *Наукові записки [Української академії друкарства]. Серія: Соціальні комунікації*. 2015. №1. С. 37-46.

- 12.Крайнікова Т. С. Коректура : підручник. Київ : Наша культура і наука, 2005. 252 с.
- 13.Лесюк О. В. Видавнича справа та редагування : навч. посіб. Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2021. 103 с.
- 14.Люзняк М. М. Роль української науково популярної книги кінця XIX початку XX століття у формуванні інформаційної культури суспільства та особистості та взаємозв'язку між ними. Львів, 2003. 77 с.
- 15.Люзняк М. М. Товариство Просвіта у Львові і проблема популяризації видань початку XX століття. *Україна XX століття: культура, ідеологія, політика*. 2001. Вип. 5. С. 123–130.
- 16.Люзняк М. М. Українська науково-популярна книга в національній культурі кінця XIX початку XX століття : монографія. Львів : Атлас, 2010. 504 с.
- 17.Люзняк М. М. Українська науково-популярна книга в національній культурі кінця XIX століття. *Соціосфера*. 2012. № 4. С. 52–55.
- 18.Люзняк М. М. Українська науково популярна книга початку XX століття як соціокультурний феномен. *Культура України*. 2013. Вип. 40. С. 141–150.
- 19.Мельник О. Комп'ютерна графіка у сучасній книжковій ілюстрації: проблеми техніки та стилю. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Вадима Гнатюка. Серія : Мистецтвознавство*. 2015. №1. С. 157-161.
- 20.Мальцева, А. О., Кугай, Т. А., Павленко, А. Ф., Басанець, О. П., Бистрякова, В. Н. Вплив цифрових технологій на розвиток ілюстрації в графічному дизайні. *Технології та дизайн*. 2017. № 2 (23).
- 21.Партико З. В. Загальне редагування нормативні основи : навчальний посібник. Львів : ВФ Афіша, 2017. 416 с.
- 22.Полковенко Т. В. Особливості редагування науково популярних текстів для публікації в мережі Інтернет. *Інтегровані комунікації*. 2016. Вип. 1. С. 66–70.
- 23.Пушкар О. І. Ілюстрування : навчальний посібник. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. 128 с.

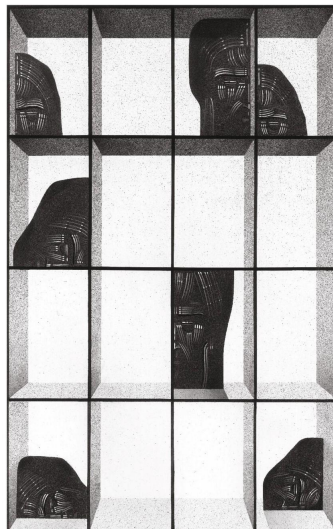
- 24.Пушкар Ю. І. Мультимедійне видавництво теорія і практика. Київ : Академвидав, 2011. 248 с.
- 25.Редакторська справа сучасний стан і перспективи розвитку : колективна монографія. За загальною редакцією Ж. Колоїз. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 282 с.
- 26.Ситник О. В., Харчук О. В. Коректура методичні рекомендації. Київ : Альфа-М, 2007. 52 с.
- 27.Солодкий І. І. Оформлення друкованих видань : навчальний посібник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2013. 168 с.
- 28.Стоволос Н. О. Взаємозв'язок текстового та ілюстративного матеріалів у наукових виданнях. *Вісник Сумського державного університету. Серія Філологічні науки*. 2007. № 1. С. 75–78.
- 29.Тимошик М. С. Книга для автора редактора видавця : практичний посібник. Друге видання. Київ : Наша культура і наука, 2006. 560 с.
- 30.Чебикіна О. М. Книга як мистецтво принципи художнього оформлення. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 220 с.
- 31.Четверікова О. Р. Комунікативні та лінгвокультурологічні передумови дослідження науково популярного тексту. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2016. Вип. 35. С. 178–183.
- 32.Шевченко В. Е. Вимоги до оформлення наукових і науково популярних видань. *Вісник. Збірник наукових статей Київського міжнародного університету. Журналістика. Медіалінгвістика. Кінотелемистецтво*. 2003. Вип. 2. С. 82–114.
- 33.Шевченко В. Е. Художньо технічне редагування : тексти лекцій. Київ : ВПЦ Київський університет, 2005. 254 с.
- 34.Шпак В. І. Видавничий бізнес книга редактора : навчальний посібник. Друге видання доповнене і перероблене. Київ : ДП Експрес об'ява, 2022. 292 с.
- 35.Ярема С. М. Технічне редагування. Київ : Університет Україна, 2003. 284 с.
- 36.Chetwynd A, Freer J, Maragos G, eds. *Editing fiction*. Cambridge : Cambridge University Press, 2018. 275 p.

37. McCormack T. The fiction editor the novelist and the novel. 2nd ed. Philadelphia : Paul Dry Books, 2006. 284 p.
37. Challenges in editing late nineteenth and early twentieth century prose fiction
What is editorial completeness. Textual Cultures. 2016. Vol. 11. 44–62 p.
38. Einsohn A. The copyeditors handbook. 4th ed. Oakland : University of California Press, 2019. 574 p.
39. Norton S. Developmental editing a handbook for freelancers authors and publishers. Chicago : University of Chicago Press, 2009. 254 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

КРАПКИ

ПЕРЕКЛАЛА НАТІЯ ГОСОВСЬКА ХИЛОЖНИК СЕРГІЙ РАДКЕВИЧ

МІСТО САМОТИ

ОЛІВІЯ ЛЕНГ

Рисунок А.1 – Обкладинка видання «Місто самоти»

Додаток Б

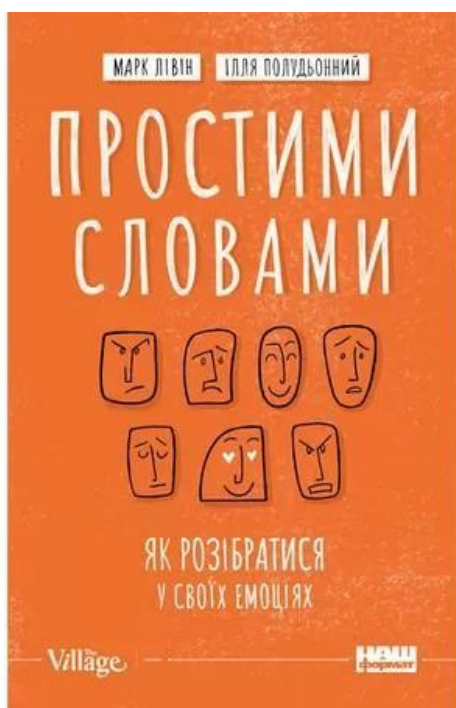

Рисунок Б.1 – Обкладинка видання «Простими словами. Як розібратися у своїх емоціях»

Додаток В

Рисунок В.1 – Обкладинка видання «Простими словами. Як розібратися у своїй поведінці»

Додаток Г

Рисунок Г.1 – Рекламний постер «Книжкового Арсеналу-2025»